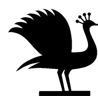
DAVID AND SYLVIA STEINER YIZKOR BOOK COLLECTION

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 14366

Rypin Memorial Book

Hantsaḥat ḳehilat Ripin-Polin

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY – NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
YIZKOR BOOK PROJECT

NEW YORK, NEW YORK AND AMHERST, MASSACHUSETTS

THE STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY PROVIDES
ON-DEMAND REPRINTS OF MODERN YIDDISH LITERATURE

MAJOR FUNDING FOR THE
YIZKOR BOOK PROJECT WAS PROVIDED BY:
Harry and Lillian Freedman Fund
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
David and Barbara Margulies
The Nash Family Foundation
Harris Rosen
David and Sylvia Steiner
Ruth Taubman

Original publication data

TITLE	Hantsaḥat ḳehilat Ripin-Polin.
IMPRINT	880-02 Bene Beraḳ : Bet ha-sefer ha-mamlakhti Ḳomemiyut, [1966]
DESCRIPT	64 p. : ill. ; 25 cm.
SUBJECT	Rypin (Poland) -- Ethnic relations.
	Jews -- Poland -- Rypin.
	Holocaust, Jewish (1939-1945) -- Poland -- Rypin.

THIS BOOK MEETS A.N.S.I. STANDARDS FOR
PAPER PERMANENCE AND LIBRARY BINDING.

PRINTED IN THE U.S.A.

בית הספר הממלכתי „קוממיות" בני - ברק

הנצחת קהילת ריפין - פולין - ע"י חברת התלמידים

כ"ז בניסן תשכ"ו

החוברת הוכנה ע"י חברת התלמידים
מכתות ז'-ח' ובהדרכת המחנכת
נחמה קנסטר
החומר בחוברת נרשם ע"י התלמידים
מפי יוצאי עיירת ריפין
הרשומים נחמיה שטנצל-יוצא
העיירה ריפין
חברת התלמידים יצמה והגשימה
לוח "יד לזכרון"

בני-ברק כ"ג בניסן תשכ"ו

"יד זכרון

לקהילה ריפין

שהושמדה בפולין

בידי הנאצים

יהי זכרה ברוך"

ההוברת הוצאה ע"י ביה"ס הממלכתי "קוממיות"
בעזרתם האדיבה של ארגון יוצאי ר י פ י ן
וחבר הועדה הארצית ליד ושם מר דב א ל ו נ י

מגילת ההנצחה

הננו מצהירים חגיגית

שאנו מוכנים לקבל על

עצמנו את המשימה

הקדושה להנציח את

קהילת ריפין

נשתדל להשביע את

מיטב יכולתנו ומרצנו

כדי להעלות את דמותה

של הקהילה שנחרבה

על ידי הצורר

בית הספר הממלכתי
"קוממיות"

מ ב ו א

אגדה עממית מספרת שבאחרית הימים הגויים יעברו על גשר ברזל ויטבעו, ולעומתם היהודים יעברו על גשר-ניר בשלום ולא יכשלו, גוילי השואה האלה הנם ילקוט ספרותי, שנמשכו בעט דרדקי דבי רבן ומהווים גשר בין רוח, אשר פיעמה את קדושי השואה וקרבנותיה לבין בני דורנו הצעיר, לשם החדרת התודעה ולהכרת השואה. עמנו נפל שדוד ללא גוילי-אבן במצבות בגולה ואנו ננציחו, כראוי לעם הספר בגלעד של מגילת ספר לזכרון עד ולעולם ועד על מנת לא לשכוח!!!... לזכור!

תלמידי ביה"ס המ"מ "קוממיות" למדו, חקרו והרהרו, ראיינו רשמו תולדות הקהילה "ריפין" מפי שרידיה והציבו עי"כ יד ושם לעצוב ולהאדרת דמות בני הדור שחלף ושבמותם צוו לנו את החיים.

ש. מאירי
המנהל.

* *

נ ד ר

על דעת עיני שראו את השכול
ועמסו זעקות על לבי השחוח,
על דעת רחמי שהורוני למחול,
עד שבאו ימים שאימו מלסלוח,
נדרתי הנדר: לזכור את הכל,
לזכור - ודבר לא לשכוח.

דבר לא לשכוח - עד דור עשירי,
עד שוך עלבוני, עד כלם, עד כלהם,
עדי יכלו כל שבטי מוסרי.
קונם אם לריק יעבור ליל הזעם,
קונם אם לבוקר אחזור לסורי
ומאום לא אלמד גם הפעם.

אברהם שלונסקי
שירים, כרך שני.

*　　*
*

הנצחת קהילה - ל מ ה?

על דעת חברת התלמידים והמורים אמצנו זכרה של הקהילה להנצחת שמה ולהציב לה יד שם וציון במוסדנו בכדי לזכר ולא לשכוח לעולם ועד.

החלטנו לזכר את קרבנות השואה בבחינת "זכר את אשר עשה לך העמלק" ונלמד את תורת חייהם ומשנתם שצוו לנו בחייהם ובמותם. הרי זה ערך חינוכי למי שזכור לזוכריו.

ה ק ה י ל ה

היתה זו קהילה שוקקת חיים של אנשי תורה עמל חסידות וציונות,חלוצית שמיטב בניה עלו ארצה בעליות הראשונות, דור זה מקיים מצוות התורה לזכור ולהזכיר לנו תלמידים יקרים לבל נשכח בדורות הבאים אחרינו ובהיסטוריה הארוכה שלנו מה שעולל לנו הצורר הנאצי.

ילדי ישראל שנרצחו ואחינו הקדושים והמעונים קוראים לכם "אל תשכחונו, זכרונו!" מתפקידנו אפוא להחיות את חיי הקהילה ונשמות קדושינו על ידי זה שנלמד אותם מפי יוצאי העירה ריפין. לא עובדה היסטורית כשלעצמה חשובה - אין אנו באים לקבוע וללמד אלא להחיות ולחיות בחויה עמוקה מתוך רטט של כבוד וקדושה.

מתוך דבריו של מנהל
בית - הספר
ש. מאירי

באזכרה של ארגון יוצאי ריפין

באזכרה של יוצאי ריפין, "כ"ו שנה לחורבן הקהילה", נוכחו נציגי חברת התלמידים של בית ספרינו.

מתרשם אחד הנציגים:

- - באולם שררה אוירה המהולה שמחה ועצב. שמחת פגישת יוצאי ריפין, פגישת החברים מכל קצווי הארץ. אך אותה שמחה מהולה בעצבות על אלה שלא זכו להתכנס בכנוסים אלו, ועל אלה שנפטרו מאז הכנוס האחרון.

אנו, נציגי ביה"ס, הושבנו בספסל ראשון קרוב לבמה, והוצמד אלינו שולחן (לנוחיות הרשום) שעליו שלט "עתונאים" הייכנו איש לרעהו, פתחנו פנקסינו והחלנו לרשום כראוי ל"עתונאים".

באולם השתררה דממה. חרדת קודש, עם הזכרת נשמות הקדושים אשר הושמדו על ידי הצורר הנאצי.

מתוך הדממה נשמע קולו של הרב ידידיה פרנקל, שציין בהדגשה את יחודם של בני ריפין, שרובם היו משכילים, ואף בפשוטים שבעירה פעמה השאיפה ללמוד, לדעת.

בדברו, הזכיר את ימי השואה, ותוך כדי תאור השחור שבאותה הקופה, הבליט את מעשיו הזוהרים של אחד מ"חסידי אומות העולם" יוסף קולשינסקי הפולני, שהציל רבים מיהודי ריפין, ועזר להם גם בכסף וגם במזון. אדם יקר זה, אשר התארח השנה בבתיהם של יוצאי ריפין, ובעת הטכס ישב על הבמה.

התבוננתי בו. נראה אדם רגיל. האמנם הוא זה ששמענו עליו זה עתה שבחים? אדם שפרץ את חומת האדישות שהיתה סביב, ועזר ליהודים כה רבים?

כלפי חוץ אדם רגיל, אך נראה ששוכנת בו נפש נעלה, שזכתה להתגלות בתקופה הקשה של ה"שואה".

המורה שנלוותה אלינו עלתה על הבמה ובשם בית ספרינו הכריזה בפני יוצאי "ריפין" על החלטת חברת התלמידים וחבר המורים לאמץ את הקהילה, ופנתה בבקשה להענות לפנית התלמידים בהשגת חומר על העירה.

תגובות יוצאי "ריפין" היו נלהבות ומעודדות מאד. לחצו לנו ידים, שאלו פרטים על בית ספרינו והבטיחו לספר על חיי העיר ולהענות לכל בקשה שתבוא מצדינו...

חזרנו נרגשים מאד, ושמחנו להביא בפני תלמידי ביה"ס את נכונותם של יוצאי ריפין לשתף עמנו פעולה ולהתחיל במשימה הקדושה של האמוץ.

מנחם קרפ
כתה ח׳

ה ז מ נ ה

א.ג.נ.,

הרינו מתכבדים להזמינך לטכס גלוי הלוט מעל לוח הזכרון לקהילת ר י פ י ן.

חברת התלמידים בבית הספר המ"מ "קוממיות" נאמנה לצוו הקדושים לזכור. אמצנו את ק"ק ריפין שבפולין ומוסדנו לומד, חוקר ומנציח בפעולות חברתיות ובהוצאת חוברת מוקדשת לק"ק שנחרבה.

נודה לכב' אם יכבדנו בנוכחותו בטכס.

בכבוד רב
ש. מאירי
מנהל ביה"ס

ה ת כ נ י ת:

פ ת י ח ה: מפקד להורדת הדגל ויזכר
נגינת פסנתר ומקהלה
הכרזת האמוץ
הסרת הלוט
שיר א. שלונסקי
מקהלה מדברת נ. אלתרמן
קריאה מתוך ספר הזכרון
דברי אישים

ס י ו ם: מ ק ה ל ה

* * *

טכס האמוץ

ביום חמישי ז' בטבת תשכ"ו
נערך טכס אמוץ קהילת ריפין על ידי ביה"ס
הממלכתי "קוממיות" בבני - ברק

ההכנות לקראת הטכס התבטאו בשעורים רבים בכתות בהם נלמד אורח החיים בעירה. למדו על רבניה, אישיה המפורסמים, אנשי עמל ומלאכה, על התנועה הציונית, שקמה בין צעירי העיירה, והרוח החלוצית, שפעמה בקרבם, פרקי ספרות החדר בעירה והשבת בה.

הילדים חיו את הוי העירה, והשעורים היו מלאי ענין לא רק בשל החומר כשלעצמו, אלא בעזרת מר מאירי מנהלנו, שהוסיף לשעורים אלה רוח מיוחדת, שכן הוא עצמו אחד מאנשי העירה והתחנך בקרבה.

הטכס

תלמידי כתות ז'-ח' עמדו חגיגית בלבושם כפות על ראשי הבנים ובחרדת קודש האזינו לספור הווי חיי העירה.

ש. מאירי מנהל ביה"ס - נזכור בדחילו ורחימו את תוכן חייהם של ש.ז. פויזנר הציוני הנלהב, שלהבתו הדליקה באפלת הגולה נצוץ של זיקה לאומית. ושל נ. ליבוש, החסיד, עניו, בר לבב ותמים וכן שאר בני עמנו שפעמה בלבם אהבת התורה, העם והארץ הקדושה.

יש ונדמה מתוך הלמודים עליהם, שנשמותיהם קמו לתחיה, דמויותיהם מתהלכות בתוכנו ורוחם שוכנת בבית הזה ובליבותיהם של תינוקות דבי רבן אלה.

מ ב ר ק

אתם מניחים נדבך למצבת עד לקדושינו שאנו מקימים בלבם של ילדי ישראל, תחזקנה ידכם לאמוץ קהילת ריפין.

שלכם,

גדעון האוזנר.

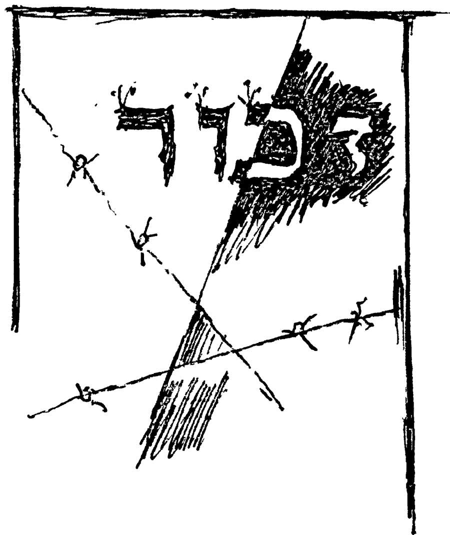
ילדים חביבים, חברי המוריו,
ידידי מנהל בי"ס שמואל
מאירי, המפקח יוסף
חבני בני ריפין
מורי ורבותי!

נתבקשתי ע"י העו"ד ח"כ גדעון האוזנר יו"ר הועידה הארצית להנצחת הקהילה בישראל וע"י ד"ר אריה קיגורי יו"ר יד ושם בירושלים למסור לכם בשמם את ברכותיהם ואחוליהם הטובים לקראת משימתכם הקדושה להנ"יח קהילת ריפין שחרבה והושמדה בשנות השואה ואיננה.

לפני כשלש עשרה שנה בחדש אלול תשי"ג נתקבלה בכנסת השניה הצעתו של פרופסור בן-ציון דינור שר החנוך והתרבות בימים ההם "חוק זכרון השואה והגבורה". באחד מסעיפיו נאמר: תפקידו של יד ושם לאסוף אל המולדת זכרם של כל אלה מבני העם היהודי שנפלו ומכרו את נפשם נלחמו ומרדו באויב הנאצי ועוזריו, להקים שם וזכר לארגונם למוסדות שנחרבו בגלל השתיכותם ל"עם היהודי".

לקראת שנת הלמודים תשכ"ד הציע העו"ד מר גדעון האוזנר את הצעתו, יזמתו המברכת לאמור - - - תאסף כל כתה מתאימה של בי"ס אחת הקהילות שנחרבה תלמד את עברה את ערכיה המיוחדים ואת האישים שנתנה לאומה. הנהלת יד ושם תעשה הכל כדי למצוא את הדרכים המתאימות לבצוע תכנית זו.

על יסוד, נסיון ראשון שהצליח בבית-הספר ממלכתי ע"ש ביאליק בתל-אביב שהנציח בשנת הלימודים תשכ"ד את העיר קיניץ-ליטובסקי נבחרה מטעם יד ושם ועידה ארצית בראשותו של מר האוזנר. הועידה באה בדברים עם בתי ספר יסודיים ועל יסודיים, הקימה תנועה במאות בתי ספר בארץ. בחלקם הנציחו קהילות ובחלקם החליטו להנציח אחרי הכנות מיוחדות.

עלי לציין את המיוחד שמצאנו בבית ספרכם "קוממיות" בהנהלתו של ידידכם שמואל, כי בלי כל פניות מצד הועידה הארצית להנצחת קהילה, התעורר וקם והביא את חניכי בית קוממיות על מוריו למעמד זה של הנצחת אחת הקהילות מתוך שלשום וארבע אלף הקהילות בהם נספו למעלה ממליון מילדי ישראל, מלבד ששה מליון היהודים שנספו בעשרים ואחת ארצות.

בני ריפין בישראל ובתפוצות, מעתה אינכם עוד כה גלמודים /כוליט מיותמים כל עוד בית הספר הממלכתי "קוממיות" ישא את שמה וזכרה של קהלתכם. הן כלנו עדים בטכס רב רושם זה, לוח זכרון באולם בית התלמיד, ההצהרה על הנצחת הקהילה ששמענו מפי התלמידים המנציחים במקום זה בו התיחדנו אנחנו עם זכר בני קהילתכם שאינם עוד.

ובפנותי אל המפקח יוסף חנני אמר: הואילה נא לעזור לנו שיקומו עוד בתי ספר וינציחו אף הם קהילות ישראל שחרבו כדוגמת בית ספר הממלכתי "קוממיות" בבני ברק.

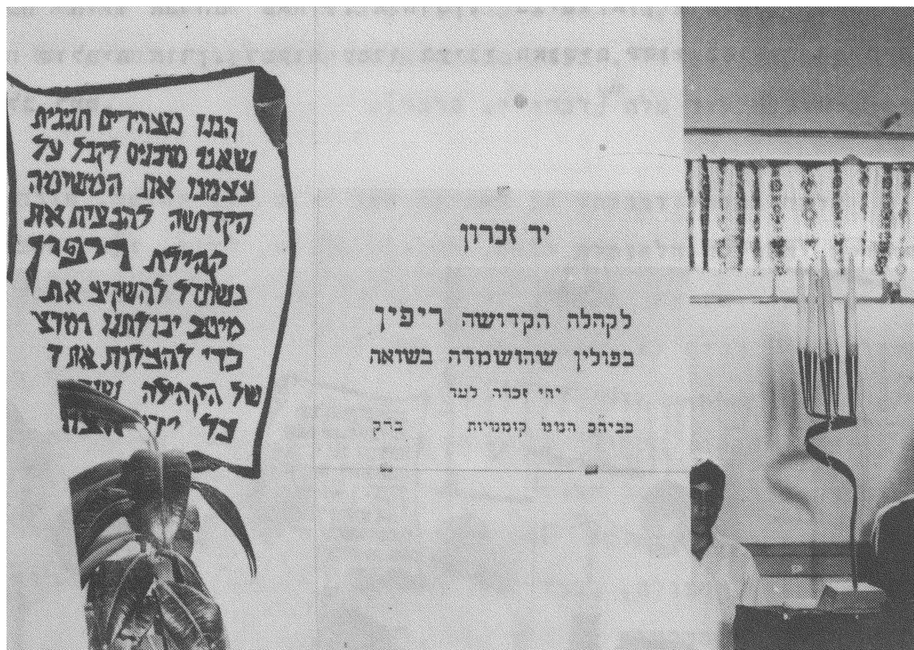
תבורכו כלכם על משימתכם זו.

מר דב אלוני.

כבוד הרב ידידה פרנקל רב העירה:

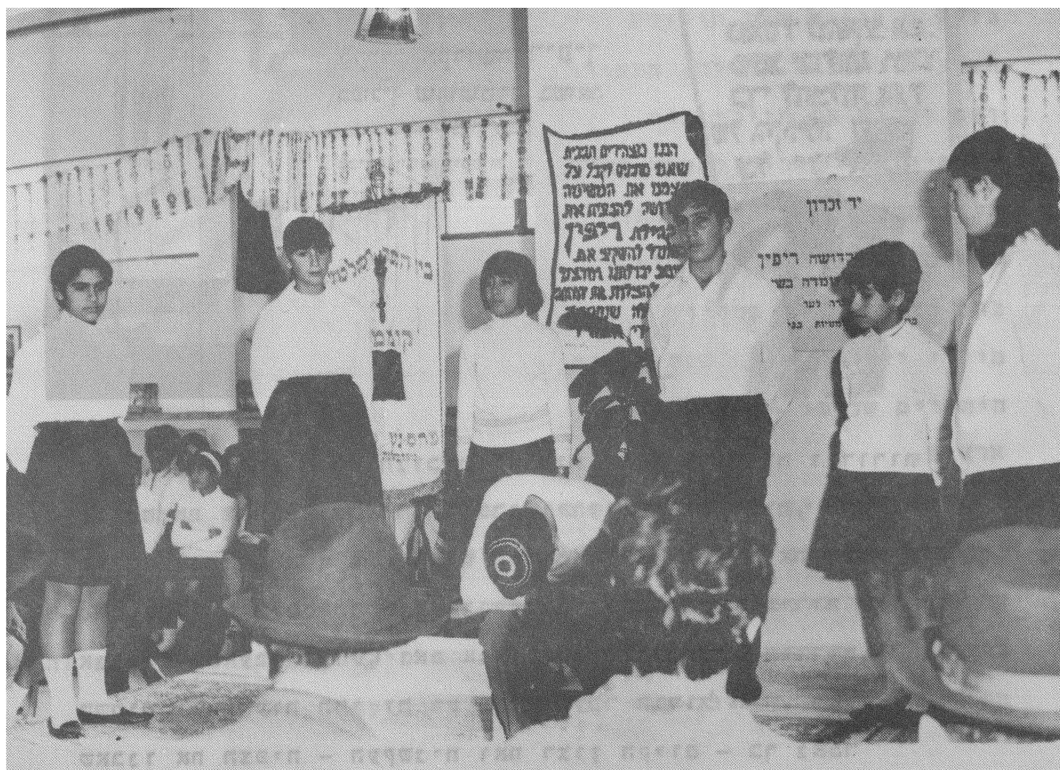
"המעין ממנו שאבנו".

לזכר קהילת ריפין

אין ספק שזוהי חובה חנוכית לאומית לספר לדור זה ולדורות הבאים את זכרונות העבר. יכירו וידעו את המקורות, מהם שתינו ומהם שאבנו את כוחות הקיום שלנו. יכירו את השרשים מהם גדלו העצים אשר הוציאו ענפים עליהם צמחו פירות כאלה. אנו עם עם עבר גדול, ואם אנו קימים למרות כל הגזרות, השחיטה והפרעות הרי זה רק מכוח העבר הגדול הזה, ממנו שאבנו את הצפיה - העקשנית ואת רצון הקיום - כך נאמר באותה התוכחה האכזרית שנתקימה על כל מוראותיה בימנו "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם וזכרתי להם ברית ראשונים" גם אנחנו אנשי ריפין חייבים לספר לדורות הבאים מי היו "הראשונים" שלנו.

לאחר קריאת פרק תהילים פנו האורחים הנכבדים, תלמידי כתות ח׳ מקהלת ביה"ס ונציגי שאר הכתות לאולם. התכנית החלה בשירת המקהלה ובפריסה על פסנתר. הוסר הלוט מעל ללוח הזכרון והוכרז רשמית על אימוץ הקהילה ע"י ביה"ס. דיקלמו "הנדר" מאת שלונסקי מסכת "הילד אברהם" מאת נ. אלתרמן, "בגיטו אין פרחים" ו"מדוע" מאת שולמית אורן. דמעות עמדו בעיני האנשים שחזו בהופעת הילדים והלב רטט.

בחלקו השני של הטכס נשאו דברים:

י. חנני מפקח ביה"ס

"על שירי הזעם של ביאליק אני עובר הפעם בשתיקה גמורה. שלשה הם: "שמים בקשו רחמים עלי", "קום לך לך אל עיר ההרגה", "רד עמי בליל ערפל". כנר יכבה פתאום, תדבק לשוני לחכי, אם אנסה להוסיף עוד מלה" (דברי י. ברנר).

אלמד ממורי ורבותי את השתיקה שעל הזעם ועל השואה. טובה השתיקה, השתיקה הלאומית הגאה, הכונסת בחובה, חרון, זעם וחשבון נוקם. "זכור את אשר עשה לך עמלק" שתיקה של זכרון שהיא עמוקה כתהום ימים רבים לא ישטפוה ולא ימלאוה.

אשר לאימוץ הקהילה היהודית ע"י ביה"ס קוממיות, קהילה שהושמדה ביד טמאה של הצורר (ימח שמו) רואה אני מעשה חנוכי ממדרגה ראשונה, טוב הוא הדבר הזה לא רק מבחינה הסטורית למוד פרק של יוון המצולה, הכרת נוף יהודי חי ויוקד - אמוץ זה הוא בבחינת יניקה משרשים של נוף העץ.

יבורך מנהל ביה"ס, המורים והתלמידים וכל המסיעים על ידו.

<u>מתוך דבריו של מר רונן</u>

אני חושב, שאמוץ הקהילה הוא מפעל חנוכי ראוי להתפעלות, כי למוד ההיסטוריה היהודית מתוך ספרים בלבד אינו מספיק. על ידי אמוץ עירה, שנחרבה והתעמקות בתוך חייה, אפשר ללמוד הרבה יותר.

אני מתפעל מן הדבקות במפעל ומהצורה בה קבלו התלמידים מפעל קדוש זה. הוא יוצר רציפות של קשר בין דורות.

<u>מדבריו של בן ציון בורנשטין יוצא העירה ריפין</u>

ההסיטוריה של העם היהודי רצופה יסורים ורדיפות. אבל תקופת השלטון הנאצי באירופה תשאר לדראון עולם.

הפשע של השמדת העם היהודי לא יסולחו ולא יכופר. לכן מוטל עלינו להזכיר ולשנן לבנינו ולדורות הבאים את פורענות השואה פשע זה אין לו תקדים בהיסטוריה העולמית, היות והחטא היחידי של המושמדים היה, היותם יהודים. יבורך מפעלם העצום של "יד ושם" בהנצחת קהילות היהודים שנכחדו ע"י הצוררים הנאצים.

בית ספר קוממיות בבני ברק נטל על עצמו את הנצחת קהילת עירינו קהילת ריפין. הייתי נוכח בטכס ההנצחה ובמעמד זה צף ועלה בזכרוני דמותו של בית ספר "תרבות בריפין".

בשנת 1935 הגעתי לריפין כאורח מישראל והוזמנתי ע"י ראש ההסתדרות הציונית בריפין שמואל זנבין פאוזנר ז"ל לבקר בבית הספר "תרבות" לפני תלמידי בית הספר נשאתי הרצאה על ההתישבות החלוצית בארץ ישראל.

הילדים הקיפוני בשאלות על בעיות הארץ. הם שתו בצמא את דברי והתענינו במיוחד בחלוצי העליה השלישית מקהילתם. התרשמתי מאוד מילדים אלו שקיבלו חינוך ציוני והכינו את עצמם בהתלהבות מרובה לעליה לארץ. הם למדו את השפה העברית שרו שירים עבריים שוחחו רבות על ארץ ישראל ובעיותיה. חלמו על הרגע המאושר בו יזכו להגשים את מאוייהם ולהשתתף בבנין הארץ. ימי השואה קטעו באופן פתאומי ואכזרי את תקוותיהם ותוכניותיהם של נערים ונערות נלהבים אלה.

ילדי ביתה"ס "קוממיות" בבני ברק המנציחים את קהילת ריפין ממשיכים למעשה את המסורת של קודמיהם מביתה"ס "תרבות" בריפין שלא זכו להגשים את מפעל חייהם.

* * *

על טכס האמוץ מפי תלמידים

יום ה' 30.12.65 בחצר ביה"ס מורד הדגל לחצי התורן.
בכניסה לאולם מתנשא כרוז: "זכור את אשר עשה לך עמלק".
ירדנו כתות ז'-ח' לחצר ביה'ס. יום זה הוכרז ליום אמוץ קהילת ריפין. בין האורחים שבחצר היו הרב ידידיה פרנקל, ועד הקהילה, נ צ י ג "יד ושם" סגן ראש העיר ועד ההורים ועוד. את הטכס פתח מנהל ביה"ס וספר לנו על קהילה זו שהושמדה בפולין בידי הנאצים וכיצד הגענו לידי אמוץ הקהילה ע"י חברת התלמידים שפעלה לכך.

הרב ידידיה פרנקל ברך אותנו על פעולותינו זאת במסגרת ביה"ס עוד אמר: "ככל שהזמן חולף כן שוכחים את העבר"

נכנסנו לאולם. הוסר הלוט השחור ממצבת לוח הזכרון. עמדנו דקה דום לזכר קהילה זו. קראנו קטעים מתוך ספר הזכרון לקהילת ריפין. סגן ראש העיר נשא את ברכת עירית בני-ברק למעשה זה.

אני מקוה שיתר בתי הספר בבני ברק ילכו בדרך זו.

דוד עובדיה
כתה ח׳.

* * *

- - - אוירה של יראת קודש שרה באולם. העפתי מבט לעבר חברותי פנים סמוקים, עינים נוצצות. כולם אחוזי התרגשות, וכיצד אפשר שלא להתרגש? זה שבועות מהדהד השם "ריפין" בין כתלי ביה"ס אנו קוראים על ריפין, אנו כותבים על ריפין, והנה הגיע הרגע בו אנו נותנים בטוי חגיגי ורב רושם לכל מה שפעלנו ונמשיך לפעול.

שני תלמידים מסירים את הלוט מעל לוח השיש. רטט עובר בגופי. הנה עלי לעלות מיד לבמה. זיעה שטפתני, אמנם זו לא הפעם הראשונה שאני מופיעה על הבמה. אך הפעם זה משהו אחר, משהו שונה. הפעם אני מופיעה בטכס קדוש, בטכס שחיב להשאיר רושם בל ימחה על המשתתפים בו.

האצליח? היצליחו חברי?

הגיע הרגע. אני על הבמה בספסל הראשון. אני רואה את מנהל בית ספרנו, הסגנים וכל האורחים הנכבדים.

כולם נעצו בי מבטיהם מחכים לדברי.

לשניה עמדתי כמאובנת, לא יכולתי להניע אבר, אך מיד התאוששתי ופתחתי בתפקיד...

הטכס הסתים בדבריהם של האורחים.

התלמידים ישבו והאזינו בדממה. וחשתי כשאר התלמידים כי הטכס ישאר חרות בלבי הרבה הרבה שנים.

חנה עלימה
כתה ז׳.

* * *

עצם ההנצחה הרוחנית של קהילת ריפין ערכה רב. ע"י אמוץ של קהילת ריפין נדאג אנו הדור הצעיר יותר לכך, ששם קהילת ריפין לא ישכח.

ריפין העירה היהודית המיוחדת במסורת ובשמירת הדת איננה קימת עוד. אנו תלמידי בית ספר "קוממיות" נדאג להנציח ולהעלות אותם דמויות נפלאות בני העירה ואולי בזכות אותם דמויות נתעלה גם אנו.

מנחם קרפ
כתה ח׳.

* * *

– – – קהילת ריפין קהילה אחת מיני רבות שנחרבה בתקופת "השואה" חייבת להיות ז כ ר ו ן בל ימחה בלבנו. אנו צריכים להכיר ולהתקרב לקהילות אחינו הטבוחים. להנציחם ולהעלות קדוש זכרם לעד ולדורות הבאים אחרינו. למען ידעו מה נעשה ליהדות ע"י הצורר הנאצי. יש לזכור ולא לשכוח. לדעת ולהכיר את כל אשר נעשה לעצור את הזעם בלב ולנקום בשתיקה את הדם שנשפך על לא עוון. דם נקי דם צדיקים שלא ידעו פשע ונטבחו רק לאור העובדה שהיו בני הגזע השמי ולא מן הגזע העליון הארי, והשתייכו לעם היהודי עתיק היומין.

לדעתי, אמוץ קהילה זהו מפעל יפה, מחנך ומאלף שילדי ישראל צריכים להרחיבו ולהפכו למפעל הגדול והקרוב להם ולליבם,למשאת נפשם.

ברכה אולקינצקי
כתה ח׳.

* * *

מתוך ראיון עם כבוד הרב מר ידידיה פרנקל

המסקנות, שהעם היהודי ובעקר הנוער היהודי חייב להוציא הן:

א) לא לסמוך על חסדי הגויים, המלחמה נמשכה חמש שנים המימות וכל המדינות הדימוקרטיות לא נקפו אצבע למרות, שידעו את המתרחש.

ב) מסקנה שניה, שאפשר להסיק היא הסולידריות היהודית, בתקופה זו הסולידריות היהודית נפגעה קשות בשעה שנשים ותנוקות נפגעו ואחרים המשיכו בחיים רגילים סימן שנפגם משהו.

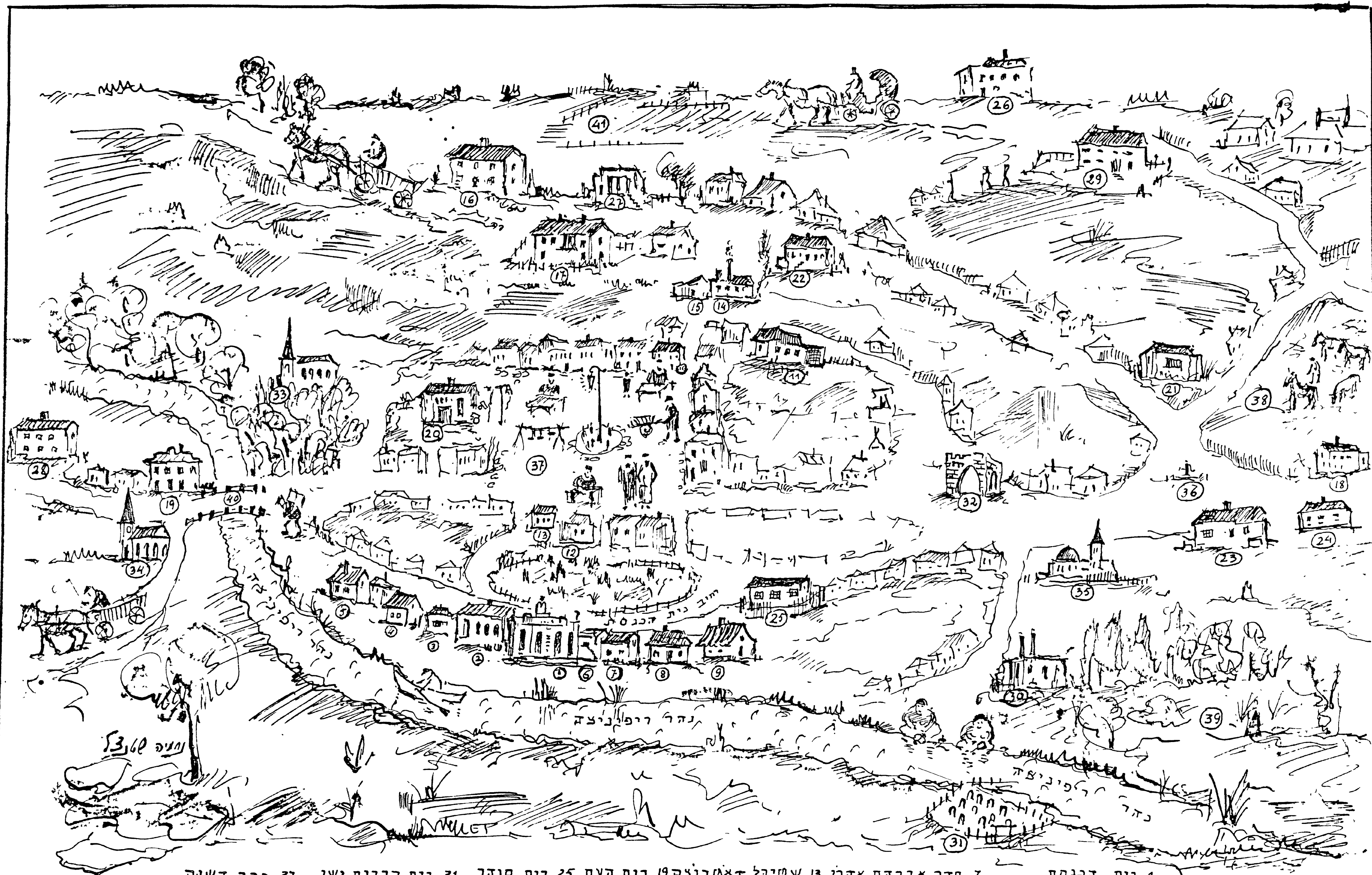
כשחותכים בשרו של אדם הוא צועק.

זו צעקה אינסטיקטיבית. הוא צועק כי זה כואב. הזעקה שלנו לא היתה. זה פגם בסולידריות היהודית ולכן, אם יש רצון לחזק את הקשר בין היהודים קשר ערבות אחריות. שהרי נאמר: "כל ישראל ערבים זה לזה". הרי זה נעשה ע"י פעולת אמוץ הקהילות כדי שנוכיח, שאם ליהודי כאב גם לנו כואב.

ג) מסקנה שלישית "זכור" רצונם של הגויים היא להשכיח את אשר קרה. אך עלינו לעשות את הכל בכדי לא לשכוח מפני, שהשכחה היא בעוכרינו.

אמוץ קהילה ע"י בתי-הספר ילמד אותנו לזכור ולא לשכוח את אשר קרה.

ראיינו
הניה נויהאוז) כתה ח׳
שלום טיטו) כתה ז׳

1 בית הכנֶסֶת
2 בית המדרש
3 בית הַכְנֶסֶת אורחים
4 חדר אֲש
5 חדר דובּרִינֶר
6 חדר אליעזר יהודה
7 חדר אברהם אהרן
8 חדר הֶרשלֶה
9 חדר לומֶזֶר
10 חדר יִתְצְקאלֶה
11 שטיבל דגֶר
12 שטיבל דאֲלכּסַנדֶר
13 שטיבל דאַטבוֹצק
14 מקוה
15 בית השחיטה
16 בי"ס חדר מתוקן
17 בי"ס תַרבות
18 בי"ס התחיה
19 בית העם
20 תיאטרון
21 קולנוע
22 עידיה
23 משטרה
24 המחוז
25 בית סוהר
26 בית חולים
27 דואר
28 הגימנזיה
29 בי"ס עירוני
30 חברת חשמל
31 בית קברות ישן
32 שריד חומה עתיקה
33 כניסיה פולנית
34 כניסיה גרמנית
35 כניסיה רוסית
36 משאבת מים
37 ככר השוק
38 שוק הבהמות
39 גן עירוני
40 הגשר
41 חַוַת החלוץ

תאור העיר מבחינה גיאוגרפית

העיר ריפין שכנה על שתי גבעות. בתווך זרם נהר על הנהר ניצב גשר שחיבר בין שתי הגבעות. מסביב לעיר פרחו גנים, בדרך כלל, גני פרי למיניהם. כל המשקיף מעל הגבעות היה חוזה במראה מרהיב עינים של ירק רב. שדות ירוקים, דגן וחיטה, אדמת ריפין היתה פוריה מאד.

ריפין נחשבה לעיר, נפה(מחוז), וסביבה שכנו עשרות כפרים שהיו קשורים לריפין. בכל כפר היתה מועצה פנימית ועליה היה לעלות את המיסים למשטרה ששכנה בריפין. ריפין היתה עירה פולנית טפוסית, הכפרים היו מאוכלסים פולנים, וישבו בהם רק מתי מספר יהודים. לעומת זאת העיר עצמה היתה מאוכלסת יהודים, הפולנים שכנו רק במבואות העיר. ומספרם הגיע ל-2500 איש.

על היחסים בין היהודים והגויים השכנים

יש לציין שיחסי החברות בין היהודים לגויים היו טובים יותר ממחוזות אחרים בפולניה. היתה פחות אנטישמיות אמנם גם כאן התעוררה קנאה בלב הגויים בראותם את היהודים מתעשרים ומצליחים בכל עסק בו נתנו ידם. אך יחד עם זה היחס אל היהודים היה יחס של כבוד והערכה, ולכן השפעתם על החייר הכלכליים בעיר היתה רבה.

מפי בורנשטין

המראיינים: ליאורה שורץ, שולה יוסף, שלום טיטו
יוסף ליבוביץ, - כתה ז׳

מדמויותיה של קהילת ריפין

דמויות ריפין השאירו עלי רושם עז לאחר קריאתי עליהם.

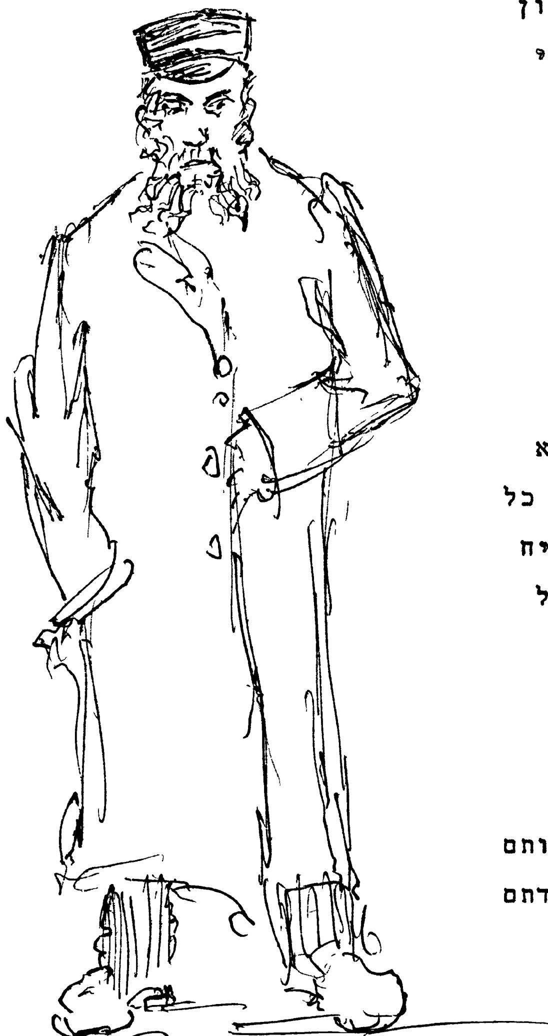
מיד בקראי מספר שורות הרמתי עיני מהספר והרהרתי באותן דמויות.

ראיתי בדמיוני את כל הפעלים שבצעו אותם יהודים בגולה, ובציון ארצנו, ארצנו היהודית. היתכן כי כיום אינם בתוכנו?

מדוע גדלו מאתנו את אותן דמויות מופלאות שסמלו את הגולה ויופי חייה?

אותם הרבנים מפעילי ריפין שהחזיקו את ריפין על כתפיהם. לא זכו להיות אתנו באותה ארץ שמשך כל ימיהם תלו עיניהם בה וחיכו למשיח שיגאל אותם ויעלם לציון. וגם על שאר בני ריפין, שבנו בעמל כפיהם את הארץ והגישוה על מגש הכסף לדורנו, יש לומר את ההלל.

חובה עלינו אף לזכור את אותם בני ריפין, שחרפו נפשם למען מולדתם ונהרגו על לא עוול בכפם בידי המרצחים.

אבי טנדמן
כתה ז׳.

פ ו ז נ ר ז"ל

רבי שמואל פוזנר היה מנאמני הדת וראה בציונות חזות הכל ולה הקדיש את כל חייו. החסידים שחיו אתו הטילו עליו חרם בשל פעילותו לציונות ולספריה הציונית שניהל בביתו ונחשבה לפשע לפי החוק הצארי. שמואל פוזנר היה מבקר בכל כינוס ווועידה אותה נהלו היהודים וביחוד אחרי תקומת פולין פעל רבות לאיחוד היהודים להשגת שוויון זכויות לכל היהודים. הוא היה יהודי אדוק מדבר והביע דעות ציוניות לפני אנשים גלויי ראש אשר דחו את דעותיו.

פוזנר השתמש בסיסמה "לא נשמש מכשיר לדיכוי לאומים" כי בכך חשבו לא להפוך את פולין למדינה לאומנית. אלא בקש כי יכירו ביהודים כ מ י ע ו ט לאומי.

פוזנר נמנה עם אלו ממנהיגי הציונות בפולין שנשארו נאמנים לקו המאבק הבלתי פוסק לשויון אזרחי ליהודים ומעמד של מיעוט לאומי הזכאי להתפתחות תרבותית לספוק צרכיו הלאומיים ולא נרתע גם בשעות הקשות ביותר. פוזנר פעל רבות לשויון הזכויות לעם היהודי בגולה וביחוד בפולין.

מתוך "ספר ריפין"

מנשה מועלם.

לבני מאיר ז"ל

ב י ת - א ב י

עוד אזכורה בהתאסף הקהילה בבית הכנסת בריפין עת פרוע הפרעות בשנת 1921 כאשר אבי מאיר מיניבסקי ז"ל מרר בבכי באנחות ובילל וזת... ובבית בשבתו על הדום אבל הפוך קרא לפני מגילת החורבן.

בית אבי פתוח לאורחים, מרצים דוברי הציונות דאז הרבנים קובלסקי מברוסלבק וברוידה מליפנה ז"ל התכנסו ברוב עם ופאר בבתינו לכנוסים לדיונים לשם עדוד העליה לארץ ובנינה.

הזיקה למכורה והניצוץ הציוני-לאומי שבנפשו הדליק בלבבנו הרגיש את שלהבת הכסופים לארץ ונפשנו ערגה להגשמה ציונית חלוצית.

פעיל ומסור בכל מאודו וישותו בארגון בי"ס עברי ברוח המסורת יהודית-ציונית וכל מאת נפשו להנכני על ברכי הרוח הצרופה של כנסת ישראל לתורה ולייעוד. יהודי עמל בעל ערך הכרת עבודה איש שאר רוח והזון עממי טיפוסי שאת בנו יחידו שלח בהגיעו למצוות לבית המדרש לרבנים "תחכמוני" בורשה ואח"כ לאוניברסיטה בירושלים.

זכורני אמי בלה ז"ל בת סופר סת"ם כיצד בידיה הענוגות והטהורות שמניפתן כחוגה מעגלים בהדלקת הנרות בער"ש משלשלת אגורות לקופסת קק"ל הכחולה בקדושת מצוות אמת עילאית.

ואחיותיה: פרידה שרה ואסתר ז"ל חניכות ופעילות בתנועה הציונית ה"שומר הצעיר" חדורות הכרה לאומית ציונית עמוקה... והכל אין.

... על כך תדאב נפשי מני צער ויגון ללא נחם. ועתה בגוילי "לדור התעודה והתורה בלמוד" בלבב תמיד וחנוכי למשמרת לימים יבואו למען ספרו אותה לדורות הבאים לגלול ולצרור הכל בצרור החיים ולחתום בצואת הגנזך בנפשות דור העתיד.

שמואל מאירי (מיניבסקי)

מנהל ביה"ס המ"מ "קוממיות"

היהודי הפשוט

הטרוד רוב שעות היום, עם אכרים ואכריות ומחמם את נפשו לעת ערב בהכנסו לבית המדרש להקשיב לשעור "עין יעקב"ספורי אגדות התלמוד, או ל"מגיד" שבא לבקר בעיירה ובניגונו המיוחד הוא מטיב לנגן על לבותיהם של היהודים התמימים והישרים.

הלמדן בעל מוח

החי בעולם של אביי ורבא וארבעת קירות ביתו הם ארבעת חלקי השלחן הערוך.

שלוש דמויות בשלושה דורות

נפריך כאן את הדעה המקובלת בדורנו, כי האשה העבריה בדורות שלפנינו, היתה מדוכאה ומושפלת.

ברשימה זו נתאר שלוש נשים, שרשרת של שלושה דורות, אחת בדור, שכל אחת מהן החדירה תודעתה עמוק בנפש הכותב.

סבתא שרה גוטנטג, היתה כלתו של הרב נחום מנשה גוטנטנג (טביומי), אשת בנו יחידו זישע אלכסנדר. מוצאה מליפנה, אביה ר' טוביה שרבים מבני המשפחה נקראים בשמו, בילה שארית ימיו בירושלים. הסבתא נולדה לפני 120 שנה. נפטרה בהיותה בת פ"ד שנה. בעלה היה סוחר מכולת סיטונאי וספק לגדודים הרוסים, שחנו בעיר ריפין. בעל השכלה היה, וידוע בשליטה רבה ברוסית ופולנית. הסבתא לא היתה להוטה אחרי המסחר, אבל עזרה לבעלה, אך ראשה היה נתון לסעד. היא היתה בריפין המוסד לעזרה סוציאלית. ברגליה היא הגיעה לכל חולה ודואב. בידיה הקימה כושל ובכספה שלה, תמכה נצרכים, ובביתה בידלה יתומים. ביום שישי, בשעה שעקרת הבית היא במלוא פעולותיה, היתה נעלמת בלי שידעו אנה פנתה ובשעות, שאחרות טורחות להכניס את השבת לבתיהן היו ידיה עסוקות בניקוי והכנות השבת בביתו של חולה גלמוד.

שרה גוטנטג היתה גם ראש החברה קדישא לנשים. ומיום מות בעלה, לאמור: עשרים ושמונה שנה, לא אכלה בשר בימות השבוע, 40 שנה צמה בימים שני וחמישי, חוץ מהתעניות הרשמיות, שנוספו לעתים באחד מימות השבוע.

- - - - - - - -

חנה פעסע גרוסמן נולדה לפני 95 שנים. נפטרה בשנת תש"ז ונקברה באדמת הר זיתים בירושלים. אשת חיל! כך קראו יהודי פולין לאשה פעלתנית. ואמנו, שנחונה בסגולות של חן נשי והיתה ברוכת כשרונות כלכליים, הרי כל פסוק משירת אשת חיל, כאילו נכתב למענה, לרבות "נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ". בחריצותה ובמרצה הביאה אמידות ורווחה לביתנו. ביתה פתוח היה לנצרך, ואוכלי לחם שולחנה מרובים היו, בימות החול ובשבת. אחרי מות בעלה וכן לאחר שהבית כמעט נתרוקן, טוביה ופרומט היו כבר בא"י ואליהו אליעזר בישיבות פולין, נסעה אמי עם בן זקוניה, בשנת 1925, לארץ האבות והיא אז בת 59 שנה.

- - - - - - -

פרומט גרוסמן. נולדה לפני 65 שנה בערך ומתה בדמי ימיה. בשנת תרפ"ו טמונה בבית הקברות הישן בתל-אביב. פארה והדרה של המשפחה. עוד בילדותה גילתה כשרונות בלתי מצויים,עילויים. למדה בבי"ס פולני עם בנות עם-הארץ, והקפידו לא ללמדה תורה, לפי הכלל הידוע "המלמד בתו תורה, כאילו למדוה תפלות". אך בכוחות עצמה קנתה לה השכלה רחבה וגם תורנית. בצמאון ר ב "בלעה" ספרים ככל שהיו בסביבתה, ונמצאו בעיירה. למרות המלחמה נגד ההשכלה, גילתה פרומט כשרונות הסוואה דרמטיים. פרומט ביצעה את שרצתה, קראה את שחפצה, אמנם נתפסה לא פעם והספר נקרע, פרומט ידעה לעמוד בתוקף על דעתה גם בגלוי. בשנת 1925 נמצא אותה בארץ ישראל, ערה ומלאת חיים, והשפה העבריה שגורה בפיה, כאילו נולדה כאן. האם, חנה פעסע באה אחרי הבת הפטרונית של אמה. רק ארבעה חודשים התענגה האם על קרבת הבת. שלושים וחמש שנים עברו מאז האסון, ואחותנו פרומט שכולנו התברכנו בה חיה בלבב כל משפחתה הענפה.

חנה שכטר
כתה ח'.

החסיד

עם חדוות החיים. תמיד מלא שמחה מחוסר דאגה, לדעתי יהודי עם לב טוב, המוכן להקריב עצמו למען הזולת. יהודי כזה, אם הוא מוציא אנחה אמיתית מלבו, יכול באנחתו לפתוח את שערי התפילה. עיקר העקרים "לב טהור ברא לו אלוהים ורוח נכון חדש בקרבו" (תהילים) אפשר למצוא בכל יהודי דבר טוב ומצוה טובה.

הבריאה כולה היא כעין "סימפוניה" מורכבת מהרבה כלים, וכל כלי כקטן וכגדול ממלא בה תפקיד, ואין לזלזל בקטן שבכלים, כי בלעדיו אין הסימפוניה שלמה. כך אין לזלזל בערכו של כל אדם אף אם נראה בעיניך כחסר תועלת.

כך הכניסה החסידות רוח חיים בעצמות היבשות, כפי שנאמר בשמחת בית השואבה בזמן שבית המקדש היה קיים "חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים ואבוקות של אור בידיהם" - (סוכה) לא אבוקות של "אש" אלא אבוקות של "אור". לא אש שורפת ומכלה אלא אש מאירה וזהירה.

גם בריפין היו חסידים ואנשי מעשה שהכניסו בה אור וחמימות רוח. אני הכרתי אישית את הדור האחרון ועל רבים מהדורות הקודמים שמעתי, ורק כעת אחרי החורבן של הקהילה מתחוורים לי הדברים. כיצד

בכח מסירות נפש, בכח האמונה קדשו את שמם, והלכו בשירת "אני מאמין" לתאי הגזים. כל אחד מאותם הראשונים ראוי לספר שלם. תולדות חייהם יכלו לשמש לספרי חנוך.

* * *

"בבית המדרש לנשמת האומה"

מצאת את היהודים כפופי קומה, ראשים מורדים, גופות שבורים, ונשמות שלמות. אותם יהודים אומרים "התהלים" ברצינותם ובמצוותיהם הטובות עם פשטותם הלבבית עם הלב היהודי החם. עם הדאגה ההדדית והאחראית ליתומים, לחולים לכלות עניות ולכל נצרך ונדכא. בחורי בית המדרש ליד העיירות עם נגוני געגועים וחלומות לימים טובים יותר חלומות לגאולה לפדות לשיבת ציון, יהודי שבת ויום טוב ויהודי ימות החול, עמלים וסבלים אשר נשאו על שכמם את עול הגלות הקשה במשך אלפים בשנים, והאמהות היהודיות התמימות והטהורות אשר ישנו את ילדיהן עם שירי ערש על תורה וגדולה, על צמוקים ושקדים, על יום יבוא... אליו מצפים כולם ואז יתנער היהודי מכל אבק הגלות מכל עול הגויים, וכתרנגולת היושבת בחול ופתאום מתעוררת פורשת כנפיה מתנערת מהאבק שנדבק בה. ושוב היא רעננה ויציבה, כך בבוא היום המקווה יקומו מעפר הגלות, יתרעננו ויתנערו ויתגלה היהודי במלוא זוהרו ותפארתו.

הרב ידידיה פרנקל.

* * *

שמעון החסיד

הדמות אשר עוררה בי רושם עז היתה דמותו של "שמעון החסיד". אדם ישר ותמים, שנדבק בחסידות ראוי להערכה על מאמציו להחדיר רוממות ורוח-חיים בקרב מתפללי חג שמחת תורה שנהגו לחוג בצוותא ובהכנת המשתה המסורתי, וכל זאת לא לשם קבלת פרס אלא משום, שהתמסר לעבודתו הציבורית באהבה רבה.

אדם ישר ושקט והגון היה. רגיל לחיות את חייו בשמחה וששון ולא ניחש וידע אל נכון על הגורל שצפוי לו. אך לא פעם ולא פעמים נגלו לעיניו מחזות זועה אשר זעזעוהו וגרמו להתהפוכות בנפשו. החוקים החדשים מנוגדים לאורח-חייו המסורתי, עתון או ספר עברי שנמצא בבית נדון בעליו לעונש. מפעל חייו לאחר מכן היה לשלות לארץ-ישראל... לארץ ציון. לא תפקיד קל הוא לאחד ..ה הנפשות המעטות להעלותם לארץ אבותם.

אין מיבר, התנאים קשים.

שמעון הניח את אבן היסוד להעלאת הציונות ברשפיץ.

בשנת 1917 וכן כמה שנים קודם, חל בעירה שינוי מכריע והיא נתפשה לציונות הפוליטית בתסיסה רבה - בתנופה החלו להניח אבני יסוד לציונות מגשימה. מאמציהם של חלוצים ראשונים (ביניהם שמעון החסיד) מעטים, שהתיחדו בחדרי חדרים היתה לנחלת רבים, קם וצמח דור חדש, דור צמא בשורה וגאולה שופע יוזמה ומעשים.

שמעון האומלל! גורלו התאכזר אליו ואל כל עמו צער וכאב היו מנת חלקו עם זאת יוזה לטובות.

הולך בדרך לא דרך ולבסוף הוציא נשמתו הטהורה לבוראו ברוסיה הרחוקה.בבואו להפרד בא ברגשי שמחה וגאוה כאחד, והיו אלו רגעים של חוויה ומשא-נפש ואז עמד בדברים עם ציון והעליה, שהיא תוחלת היהודות וחזות הכל אולם לא ידענו אז, שבפעם האחרונה נראה אותו ונפרד ממנו פרדת נצח שמעון לא זכה לראות בקוממיות עמו אך עשה רבות למען זאת. תחיה נשמתו לנצח!

רחל אידינגר
כתה ז׳

* * *

הפרנסה בריפין

לרבי אליעזר בלס היו שלש אחוזות בעירת ריפין. ביקוריו בעיר היו נדירות, אך לרוב היה בא לכינוס בעלי האחוזות בעיר.

בשעה, שהיה נכנס לאולם לבוש בגדי יהודי מסורתי היו חולקים לו כבוד בקימה כל יושבי הכנס אע״ר תשעים אחוז מהם פולנים.

שמועות רבות ה ת ה ל כ ו על נדיבות ליבו. תחביבו העיקרי היה סוסים, ומשראה סוס, שמצא חן בעיניו קנה אותו בכל מחיר ואפילו אם שלם כפלים ממחירו.

חיבתו אל הסוסים היתה גדולה ואורוות גדולות היו לו, ביתו המה אורחים ועוברי אורח.

בחצר היו לו לרב אליעזר בלס כל המוסדות בית כנסת ומקוה ביתו היה ל מ ע ש ה מעין עיר בפני עצמה.

הוא היה מכנס תלמידי ישיבות שבאו מרחוק ותמיד היו סועדים את ליבם על שלחנו.

מעשה שקרה לו לרבי אלעזר בלס.פעם כאשר שוחח עם הרב שלימד שם הבית וראה כי לא גמר את החה שלו שאל אותו מדוע? ענה לו המלמד כמדומני שאל מים אילו אינני רגיל. מיד צוה על המשרתים לרתום מרכבה ולהביא מהעיר את המים המשובחים ביותר.
שנת מותו המדויקת של רבי אליעזר אינה ידועה אולם משערים שמת בין השנים 1910-11 צאצאיו לא המשיכו לחיות בכפר,אלא נתפזרו בכל ערי פולין. אולם הוא לא היה היחידי בעיר במעשיו אלה היו רבים שחרשו במחרשה והספר בידם.

מנשה מועלם, כתה ח׳

תרומת האם היהודיה לפרנסת המשפחה

האם היהודיה היתה פעילה בפרנסת הבית. פעילותה באה לידי בטוי בכך שעמדה בד"כ מבוקר עד ערב בחנות. היו מקרים, שהבעל לא דאג כלל לפרנסה, הוא היה ירא שמים ונהג להתפלל.

והאשה אז היתה המפרנסת האמיתית.

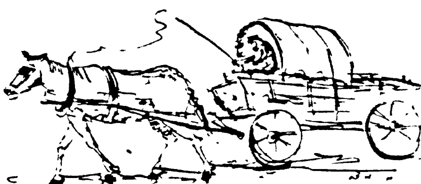
תובלה ותחבורה

בענף התחבורה בלטו כמה משפחות אשר להם היו סוסים ממין משובח ופרנסתם היתה מצויה בשפע ולעומתם משפחות שלהם סוסים כחושים ודלים, פרנסתם היתה דלה, העגלונים היו מבצעים שתים עד שלש נסיעות לעיר שהנסיעה אורכה: כעשרה ק"מ, עד לורשה הבירה הנסיעה ארכה שלושים ושש שעות; העגלונים היו עוסקים במלאכה אחרת של השכרת בוסתן ועסק זה היה מכניס די כסף לימים, אף הגיעו המשאיות והאוטובוסים ששמשו את צרכי העירה.

העגלונים

היתה קבוצת עגלונים בריפין, וליד העגלונים עמדו קבוצות סבלים רחבי כתף אשר הרימו את מאה הק"ג כאילו לא עשו דבר, או הסבלים הכפופים שהרימו ארגז ונסו מהמקום בדומיה. קבוצת הסבלים מנתה כ-15 איש שעבדו כקואופרטיב. בשעת ערב היו מתאספים במקום שבו היו העגלות חורקות משאון והיו מעבירים אותם למקומם המיועד רוב הסחורות שהבאו ע"י סוחרים יהודיים נמסרו לסבלים היהודים מטעמים סודיים.

חקלאות

בעשרה יהודים זקנים בני 80 עבדו בגינות הירק והיו מספקים לכל יושבי העירה את צרכיהם היו גם 2-3 משפחות שהיו להן פרות וספקו תוצרת חלב מכל הסוגים.

היו בקרב העירה שהיו להם יערות ומנסרות שהביאו רווח לבעליהם לאחר מלחמת העולם הראשונה יזמו היהודים והפולנים הקמת מחלבות גדולות אשר בחלוף הזמן החליטו ליצר תוצרת לחוץ לארץ.

* * *

מובילי מים.

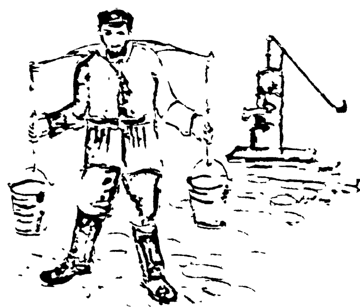
הפרנסה בעירה

ראיינו את מר רונן

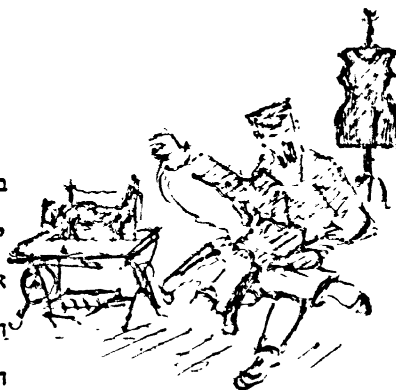
חנה עלימה)
משה בנדרסקי) כתה ז׳
שלוט טיטו)

כמו בכל עירה יהודית בגולה עסקו רוב היהודים במסחר. רבים היו גם בעלי מלאכה למינהם ומעטים עסקו אף בחקלאות.

מה נחרות בזכרוני הם אותם ימי השוק בהם עמדו הסוחרים והכריזו על מרכולתם ימים אלה נחרתו בזכרוני לא בשל המסחר אלא בעקר בגלל התנועה הרבה, העניין הרב שימי השוק הביאו לעירה.

אכרי הסביבה הביאו את פרי גניהם ושדותיהם, רפתותיהם וסוסיהם. הם מכרו את התוצרת החקלאית ובמחיר הפדיון קנו בימי השוק מידי יהודי העירה, בגדים, נעלים, כלים. בצורה זו התנהל סחר חליפין בין היהודים לאכרי הסביבה.

בין בעלי המלאכה, שהיו בעיר, בלטו החיטים המעולים, שלסחורתם יצא מוניטין לא רק בקרב האכרים, אלא בעקר בין בעלי האחוזות העשירים. החיטים תפרו בגדים וחליפות למכובדי הקהילה.

היו מאפיות יהודיות, וכמו כן עסקו היהודים גם בשרברבות, פחחות ובכל מלאכת אומן.

הווי היהודים בעירת ריפין

(מתוך מכתבו של טוביה כבירי לתלמיד בי"ס קוממיות)

... השתדלתי לשרטט קטע אחד מהמסגרת הגדולה הנקראת הווי ושהיה בזמנו יסודי ושורשי לא רק לעירה ריפין אלה לכל עירות מזרח אירופה שבו ישבו יהודים...

ההווי הזה לא קיים יותר. אולי נשמר עוד איזה שבריר של רסיס מההווי הזה בשנוי צורה, אי שם ב"מאה שערים" שבירושלים או בוילאמסבורג שבניו-יורק. אולם זוהי התקופה שבה נוצרו, טופחו והתפתחו הרעיונות הגדולים שלאורם נאבקנו ונלחמנו ונאבקים עד היום והנותנים טעם לחיינו!

זוהי התקופה שבה נוצרה והתפתחה השירה והספרות העברית והאידית הענפה והנאמניות אשר מהם אנו נזונים עד היום!

זוהי התקופה אשר הזינה את העליה השניה וראשוני העליה השלישית אשר הודות לנאמנותם ומסירותם לעם זכינו לעצמאות בארצנו הנכספת.

זוהי התקופה אשר אנשיה הגרו בזמנם לכל ארצות התבל ותופסים עמדות השפעה בכל שטחי החיים. וכאשר הלם הגרזן בידי האשמדאי על עמנו נצל החלק הזה.

למדו למדו על התקופה הזאת !

האמנות בקהילת ריפין

ראיון עם מר שטנצל.

שאלה : התאטרון בעירה.

תשובה: בעירה לא היה תיאטרון מודרני הכל היה פרימיטיבי ועד שנת 1914 לא היה אפילו חשמל. בעירה היה בית מכבי אש, והרחבה שעליה עמדו המכוניות היתה גבוהה קצת, וכאשר נערכה הצגה או מופע כלשהו הזיזו את המכוניות ועל במה זו הופיעו השחקנים, בעירה לא היו הצגות של ממש, אלא באו להקות נוודים, שהשאילו את התלבושות מתושבים וישנו במלון זול - אבל הקהל היה נלהב להצגות האנשים גם נסעו לורשה לראות אופרות והצגות של ממש. לאחר מלחמת העולם הראשונה החלו לבוא להקות של ממש. והתושבים בריפין אף הם יצרו חוגים קטנים, שהציגו את פרי יצירתם, בתום המלחמה הגיעו לקהילה פליטים, ביניהם היה בחור כשרוני ששחק בלודז', וארגן תאטרון בעירה. השחקנים באותו תאטרון הציגו הצגות של סופרים ידועים מאותה תקופה ומחזות אלו עניינו מאוד את הקהל. בתנועת "מכבי" (ששטנצל הורה בה) הוקמה תזמורת שהמנצח שלה ארגן קונצרטים שהושמעו באולם של "מכבי" -

שאלה : הציור, האם היו אגודות ציירים, האם למדו ציור או ערכו תערוכות?

תשובה: בריפין היו כמה בחורים שצירו יפה אך לא לכולם ניתנה האפשרות ללמוד ציור ולהשתלם. היו מעטים כמו מר שטנצל שניתנה להם האפשרות ללמוד ציור, הציירים הגדילו תמונות של אישים דגולים כמו הרצל ותמונות אלו נתלו בבית העם. גם בית הכנסת קושט בציורים מעשה ידי תושבי העירה, שהיה דבר להודיע הלכו לציירים והם הדפיסו בידיהם את המודעות וגם לקחו אותיות גדולות מודפסות והדביקום. הציירים שהתבלטו בהדפסת אותיות ולא ניתן להם להשתלם בלמוד הפכו להיות סופרי סת"ם בעירה.

<u>שאלה</u> : העתונות, הרצאות, בתי-ספר, ספריה ותנועות.

<u>תשובה</u>: עתונות;קהילת ריפין לא הוציאה עתון משלה אלא העתונים באו מורשה שהיתה במרחק 12 ק"מ והם היו מקבלים עתונים של היום הקודם בפולנית. תנועות;בעירה היו תנועות הבולגיסטרים. הפולקיסטים והשומר הצעיר כל תנועה (מפלגה) הזמינה מרצים שעל פי רב דברו אידיש היה גם מרצה אחד שהירצה פעמים רבות בבית העם. כשהודיעו על הרצאה באו אנשים לרב מהמפלגות השונות. בעזרת המרצה קם וכוח סוער, שנמשך זמן רב.
בי"ס;היה בעירה מורה שבא מורשה פתח בית-ספר "חדר מתוקן" בבי"ס זה הוא הקים קבוצה שהעלתה את ההצגה "מכירת יוסף" התלמידים לאט לאט החלו עוזבים את החדרים ועוברים לגימנסיות 5% שהיו בני עשירים למדו בגימנסיה פולנית, והשאר למדו בגמנסיה לבנות עבריה מספר שעות בכל יום.

<u>שאלה</u> : העליה לארץ.

<u>תשובה</u>: בשנת 1919 יצאה לארץ הקבוצה דרך וינה וגרמניה. העולים היו עריקים מהצבא הפולני ואלו היו החלוצים הראשונים בשנת 1921 יצאה הקבוצה השניה שהגיעה ליפו.

המראיינים:

דליה שכטר
הניה נויהאוז
יוכבד קופלינסקי — כתה ח׳.
עידית טלמור
נילי כהן

הצגת התיאטרון והסוף הטארגי

החדר׳ של הרבי יחזקאל׳ה היה מדרגה שלישית, זאת אומרת למדו בו בעקר גמרא עם מפרשים: פרשת השבוע ומעט תנ"ך - התלמידים - עשירים וכמה במספר היו מגיל שמונה ועד בר-מצוה ונוסף ל"עסק" המלמדות נהלה העזר שכ:גדו חיה רחל יחד עם הבנות מאפיה וכך היה מעמדו מכובד בעירה, ומכיון שהיה מבורך בבנות שהגיעו לפרקן היו יוצאים ונכנסים בחדר שלנו מפרק לפרק זמן כל מני יהודים מקומיים, ומערים אחרות והתגודדו והתלחשו עם הרבי בלחש בעניני שדוכים׳אך התלמידים וביחוד הקונדסים מהגיל היותר גבוה חשו מה פשר הלחישות האלו והם שנתנו את האות שכאן עומדים להתרחש ארועים מעניינים שיחרגו מהחיים השגרתיים של סדרי הלמודים בחדר, מה יהיו פני הדברים? אף אחד לא ידע בדיוק: ובחברת התלמידים שלטה שלטון בלעדי - בזמן שלא היו מסוכסכים ביניהם לבין עצמם׳ שלישיה, ואלו שמותיהם: משה "דרינג" (עומד) כנוי בגלל קומתו הגבוהה והרזה יענקל ד׳וליק (ערמום) וישעיה הירש והם הם אשר הכריזו "היו מוכנים"! כי נכונים לנו כאן ימים של חופש מלמודים ומיד הרבי - והם ידעו את אשר נבאו. ביום קיץ בהיר אחד ראינו שהבנות מוציאות את בגדי החג של הרבי משטחות אותם על השולחן ומברישות ומנקות אותם. כעבור יומים הפסיק הרבי שעתיים לפני שעת גמר הלמודים הרגילה את משנתו והכריז באזנינו בצורה חיגית "ילדים" הנני נוסע בעזרת השם מחר לעיר אחרת בענין עסק חשוב מאד ולכן אהיה נעדר מהחדר ימים ספורים וכדי לא לגרום לבטול תורה חס וחלילה, אני דורש מכם שתשננו את השעור שלמדתם השבוע הטוב הטוב ומה שיקשה עליכם להבנה יסבירו הגדולים "לקטנים" ובו במקום קבע אותם "וכאשר יצליח ה׳ את דרכי וכשאשוב אם ירצה השם בשלום אבחן אתכם ואשיב לכל אחד כגמולו ואוי לו למי שילך אחרי יצר הרע".

אין עט שתוכל לתת בטוי לגודל השמחה שתקפה את לבבותינו הקטנים למשמע הבשורה יוצאת מפי הרב! קרצנו אחד לשני וצבטנו איש ברק חברו תחת לשולחן כדי שלא נתפרץ בקריאות הידד,הבטחנו להיות ילדים טובים וצייתנים וברכנו את הרבי "בצאתך לשלום" והצלחה בדרכו. רצה הגורל שבאותם הימים שהמאורע הזה שאני מספר עליו שהתה אצלנו בעירה להקת תיאטרון נודדת שהציגה כמה הצגות מהפרטואר שלה כגון "בר כוכבא" שולמית ו"שמע ישראל" בתאטרון העירוני.

העירה היתה כמרקחה, החסידים וסתם יהודים טובים הרעישו עולמות מה לנו ולתאטרון וכי בדרכי הגויים נלך? עלינו היהודים לדאוג לפרנסה שתכלכל אותנו "להתעסק בתורה" ולא להשתעשע במשחקים אשר בהם מופיעים גברים ונשים יחד.

אך אוי לאותה בושה! גם בניהם ובנותיהם של אותם המרעישים והמטיפים נגד הריסת המסגרת המקודשת זה דורות היו מתחמקים בחשאי מבתיהם ומבקרים בהצגות ובתוכם שלשה מתלמידי החדר שלנו.

יום אחר נסיעת הרבי התכנסנו ושננו את תלמודינו כאשר צוונו. שעות הראשונות זחלו איך שהוא, אך לאט לאט התחילה המסגרת להתפרק. התחילה השתוללות כללית והחבריה רצתה לפרוץ החוצה. אז קם משה "דרונג" ואמר:חבריה להתפרץ החוצה ולהתפרע אסור לנו כיוון שאם יודע הדבר להורים הם יקלקלו לנו את כל החופש ולכן אנחנו נשחק פה בחדר בפנים ולכל היותר בחצר (החדר נמצא במבנה נבדל מן הבנין והחצר מוקפת גדר עץ) אנחנו והשלישיה נ כ י ן לכם משחק גדול ומענין אפשר כמוהו עדיין לא ראיתם מימכם רק יתרום כל אחד ואחד מכם מדמי הכיס מקופיקה אחת עד חמישה ולאלו שיש אפירות בידיהם יביאו לנו קרטון וניר צבעוני אך זכרו, הכל צריך להשאר סוד כמוס פן נטיל עליו חרם מוחלט.

"נעשה ונשמע" הכרזנו פה אחד מאותו היום התמלא החדר כל מיני קרטונים ונורות צבעוניות וידים זריזות יודעי מלאכה עסקו בעשיית פנסים ונחשים צבעוניים.

כעבור שלושה ימים הודיע לנו ישעיה הירש באופן חגיגי: "אנו נציג לפניכם את המחזה "שילמיס" (שולמית) יענקל זיליק בינוש ויצחק פפריל שהיו בהצגה ולמדו את השירים הם ישחקו בתפקידים הראשיים. רעד ושמחה מהולה בפחד עבר בין החברים. אין זמן לחשוב הרבי יכול לשוב כל יום מהדרך. במרץ קדחנו והתחלנו בהכנות, חלק מהחדר שמש כבמה ובחזיתה של הבמה, המרתף מתחת לרצפה ששמש לשמירת תפוחי אדמה לחורף. ברקע נתלו מעילים ששמשו לסמל תפאורה לעצי יער, על התקרה והקירות הצדדיים תלו פנסים ונחשי ניר צבעוניים לקשוט ובתור מסך שמש סדין. אך כשם שאין אור בלי צל אין סוד בלי מלשין. בתוך חברת הילדים נמצא ילד שהיה בן יחיד להוריו ומפונק מאוד. באותו בוקר כשהכל היה מוכן והמשחק התחיל הוא התחמק החוצה ורץ לשטיבל (קלויז) של החסיד גור שהיה לא רחוק מהחדר, שם ישבו בחורים ואברכים שהיו סמוכים לשולחני חותניהם ועסקו בלמודים וספר להם על המעשה הנורא אשר תלמידי יחזקאל'ה מבצעים ברגע זה.

בינתיים נמשכה בחדר ההצגה והילדים ישבו והסתכלו בפה פעור מוקסמים על מעשה "הבמה" וברגע כאשר אבשלום (יענקל זיליג) נגש לבאר כלומר לפתח המרתף נפרצה פתאום הדלת ברעש והאברכים והבחורים הקרואים (חסידי גור) הקנאים התנפלו על הבמה קרעו את התפאורות ועל הילדים התנפלו במכות ובצעקות. מה שקרה אחר כך אין צורך בהרבה דמיון לשער או מעט המכות הרביצו לנו במקום, וכן כל אחד מאתנו ספג עוד מנה בבית אם ע"י הורה ואם ע"י סתם ידידים שראו מחובתם לדאוג לחנוכו הטוב.

ומי ימנה את אכזבתו וצערו של הרב כשחזר ממסעו ושמע על מעללי ילדי טיפוחיו. הרבי לפחות מצא נחמה בזה שהצליח למצוא שדוך טוב לבתו..

מאת טוביה כבירי.

תנועות הנוער בריפין

ראיינו את שמואל כהן

משה בנדרסקי) כתה ז'.
שלום טיטו)

אפשר לחלק את תנועות הנוער בריפין לשתי תקופות:

תקופה אחת, לפני מלחמת העולם הראשונה כשריפין היתה תחת שלטון רוסיה הצארית, ואז אסור היה לקים כל מפלגות או תנועות נוער. בכל זאת, קמה תנועת נוער, שאם לא יכלה לפעול בגלוי, פעלה במחתרת. תנועה זו נקראה בשם "חובשי בית המדרש" היה זה נוער דתי, אך הם התעניינו גם בדברים חלוניים וציוניים.

היתה אף שכבה צעירה יותר של צערים שהתחברו יחד. נערים אלו היו לומדי החדר. והם התארגנו למען היות כוח נגד נערים נוצרים שהיו מציקים להם.

התקופה השניה, היתה תקופה חפשית. היא התחילה עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, עם שחרור העיר מהשלטון הרוסי.

בתקופה זו צצו כאלו מאליו תנועות הנוער.

נער אחד שהיה בעל כשרון בלתי מצוי ושמו נחמן זונבנד, ארגן בין הנערים תנועה אשר אפשר להשוותה לגדנ"ע. הוא הקים גדוד נערים, שיצאו לשדה ושם למדם תרגילי צבא.

בחור אחר בשם פילאט צבי, ארגן את תנועת "הצופים" התנועה הזאת היתה כבר תחת פקוח מורה.

סמל התנועה היה דגל תכלת לבן, אולם לתנועה זאת לא היתה שום שאיפה לאומית. מטרתם היתה - ספורט, ותחביבים שונים. משום כך לא האריכה ימים, שכן רוב הנוער בריפין היה חדור שאיפות ציוניות.

אדם בשם שבתאי יסד במקום "הצופים" את "השומר הצעיר". תנועה זו היתה גדולה ומפותחת, וערכו בה פעולות ציוניות.

היתה עוד תנועת נוער שנקראה "מכבי", תנועה שריכזה בתוכה את כל שכבות הנוער, וארגנה אסיפות, מסיבות ונסיעות מחוץ לריפין.

בסכום: אנו רואים, שבתקופה השניה היתה פעילות רבה של תנועות נוער ב"ריפין".

*   *   *

*   *

*

בהורי העיר

מוסדרות / מאיר בר-און.

מן הראוי להקדיש פרק מיוחד למוסד התרבותי הנאה ביותר - "ספרית פרץ", אשר היתה הספקית האמיתית של תרבות והשכלה של ריפין. "בספרית פרץ" היו מיוצגות כל המפלגות - הן ציוניות והן "הבונד". בראשם עמדו בפרקי זמן שונים - יחיאל כהן, יחיאל קרפה, משה גלנד, אשר דובז'ינסקי, יצחק בוכמן, אברהם קלמה ואחרים. הספריה הלכה ונתרחבה עד שהפכה לאחת הספריות הגדולות.

כמעט כל ערב שבת היתה מתקימת שם הרצאה על נושאים ספרותיים שונים, בכוחות עצמאיים, וכן הרצאות אורחים מן החוץ. אירועים אלה היו על רמה גבוהה ומשכו את החלק הארי של הנוער. גם קוראים רבים היו בספריה. הנתונים הסטטיסטים על מספר הקוראים היהודיים בספריות יהודיות לסוף שנת הע"רים הוכיחו, כי ספרית ריפין היתה באופן יחסית במקום הראשון בפלך ורשה. ואומנם חלק גדול מן הנוער קרא בהתמדה ובשקדנות.

הספרנית במשך התקופה הארוכה היתה חנה וינה רקורצמן

במסגרת ספרית פרץ היה קים גם חוג דרמטי רציני בהנהגת ניסנצוויג פויזנר, מנדלבוים, חוה פלדהיים, פיוניה ואחרים. חוג דרמטי זה הקים הצגות רציניות בבימויו של חיים ניסנצויג. ההצגות זכו לקהל רב. מיום קיומה של הספריה היו מביאים מחוך יוזמה עצמית לריפין סופרים, עיתונאים ואמנים, ביניהם "בעל מחשבות", אסתר רחל קמנסקי מסטבוים, וייסליץ סטופניצקי, וייסנברג סגלוביץ ואחרים.

מניה מועלם, כתה ח׳.

* * *

בתי תפילה וחסידים שטיבלעך

בריפין, שלא היתה קהילה גדולה, היו בתי כנסת יפים, במספר ניכר. היו צעירים שבילו בזמן התפילה ליד שער ביכ"נ. רבנים וחזנים התחלפו אך חרותים בלב אנשי ריפין: הרב לוריה, החזן דוקר והשמש ר׳ שמואל. ביכ"נ היה בסיס מרכזי לפעולה הציונית, בבית המדרש בשורה הראשונה ישבו תושבי העיר: ראובן בקר, קטשר, אברהם פלסה ועוד. ובכניסה כל העם. הגבאי, היה מעורב בכולם בעיר כהן ה׳ כץ דאג תמיד לביהכ"נ.

גם שטיבעלך היו בריפין: חסיד, גור, אלכסנדרים, פלוצק וקוצק לעתים היתה פורצת מחלוקת על יעלים עם שרוכים. ספרים וכדומה. לא חסרו גם מריבות בענינים מעין אלו. חזיון מעניין היה בליל שמחת תורה כשהרב לוריה נהג כל שנה לבקר בחברה תהילים ולהתפלל שם תפילת מעריב. כל הקהל חכה בכליון עינים לבואו והתפללו בהתלהבות.

ארנון חסון
כתה ח׳.

חגים ומועדים

נלקח מספר ריפין/פנחס כחולי
(בלווסטיק)

שבת - היתה קודש. ולכן כל הדברים שנעשים ביום מנוחה — מרגוע נעשו במוצאי שבת, משחק השח, לוטו וכו׳. ואף נגינה בכנור בהשתפכות הנשמה היתרה שנצטברה בשבת.

היה מנהג בפורים - שבוטל לאחר מכן, ובו היו האברכים מתחפשים לקוזקים, ועברו בעיר בכל רחובותיה ועושים "פנטזיות".

בחגים, היו באים אורחים לבתי התושבים ונגנו עד חצות, נגינה ערבה לאוזן.

ביום שמחת תורה כל האנשים עטופים בטלית התפללו בבית-המדרש, וכמה אברכים צעירים היו יוצאים לבתיהם ועורכים "פשיטה" על המטעמים שהוכנו לכבוד החג. כשחוזרים המתפללים לבתיהם מתפלאים למצוא את מטבחם - ריק. "פשיטות" מעין אלו ערכו גם הטירונים המגויסים לצבא והם גרמו הרבה צרות לתושבים שסרבו לכבדם ולהשתתף בהוצאות הדרך.

דליה שכטר
כתה ח׳.

על הספריה שבעירה

נלקח מספר ריפין/פנחס כחולי.

בעירה ריפין לא היתה ספריה צבורית לספרי עברית ואידיש ולכן נאלצו התושבים לקרוא ספרים רבים בפולנית. אבל מידי פעם היה מופיע בחצר בית-המדרש אדם בשם ירמיהו, שנקרא בפי האנשים "ירמיהו-מוכר-ספרים". הוא סדר ספרים רבים בתערוכה על יד הכניסה, ותערוכה זו משכה עיני-כל ואף לפעמים היה עורך הגרלות בין קוני הספרים - כדי למשוך את ליבם. בזמן מלחמת העולם הראשונה, עם פלישת הגרמנים, נוסדה בריפין ספריה צבורית בהנהלת יחיאל כהן, זקס, פושקאשט ומנדלבוים. תושבי ריפין גמעו את הספרים בעברית בצמא, וכל מלה על ארץ ישראל משכה את לבם.

דליה שכטר
כתה ח׳.

* * *

ח ל ו צ י ר י פ י ן

קבוצת ברזילי

לכאורה רואים את שנת יסודה של קבוצת ברזילי, לאחר מאורעות הדמים של שנת 1921 ביפו, עם התכנסור חלוצי ריפין בבית "קדם" שביפו במטרה, להקים קבוצה להתישבות, מכל אנשי ריפין הנמצאים זה כבר בארץ וגם לאלה שיבואו בעתיד ויצטרפו אליה.

אפס, יש לראות את הקבוצה כחלק בלתי נפרד מ"החלוץ" בריפין. כי הרעיון הונח עם יסוד ה"חלוץ" בריפין.

כבר בשנת 1918 הורגשו פעולות "תנועות החלוץ" בריפין בהכשרת צעירים בעבודת אדמה לקראת העליה לארץ. למרות ההגבלות וקשיים מרובים בהשגת רשיונות עליה מנתה הקבוצה בארץ בשנת 1921 כשלושים איש.

תכניתה המקורית של קבוצת ברזילי, להקים קבוצה להתישבות היתה צריכה להגנז, מאחר ומוסדות המישבים לא יכלו למלא את רצון הקבוצה.

לכן, נסתה הקבוצה לעמוד בנסיון של קבוצה עירונית לעבודות בנין. ת"א שהיתה בראשית בנינה היתה זקוקה לידים עובדות.

נעשו צעדים יעילים להקנית הידע המקצועי לחבריה במלאכת בנין, שדורות על דורות צעירים מבני עמנו לא ידעו אותה.

לא עברו הימים, וצוות מומחים מעולה קם מבין אנשי הקבוצה שברבות הימים הפכה לגרעין יסוד משרד הקבלני "סולל בונה" ולזרוע נאמנה לישוב העברי. חלפו מספר שנים ושוב התלקחו מאורעות דמים בארץ ונפגעו מושבות. חברי הקבוצה נחלצו לקומם הריסות "באר טוביה" ו"בר-טוב" שנפגעו בידי הפורעים כמו כן הגדילו לעשות למען בטחונה של "בן שמן".

קבוצת "ברזילי" התפרסמה בקרב הצבור וזאת בשל הישגיה והורה חייה. עוד היום יכולים למצוא מבין חבריה שליחי רצון טוב ממדינתנו לארצות אפריקה, ובארצות אחרות, כמומחים מטעם חברה לבנין מיסודו

של סולל בונה ולא רק זאת קבוצת "ברזילי" בימיה הראשונים התישבה במקום שומם ומבודד, והפכה אותו למקום פורח ושוקק חיים מקום שהתורה והעבודה דרים בו בכפיפה אחת. שוחרי תרבות ומושבי עם ומראשי הסתדרות העובדים היו באי ביתה והתברכו בה והשם הלך לפניה. אך הקבוצה לא תבעה לעצמה כתר לראשה ולא כל זכויות שהן, כי בכל עת וזמן ידעה היא כי אך חובתה היא ממלאה ומה גם כאשר חבריה הם חניכי עיר ציונית ששמה "ריפין".

כהן שמואל.

* * *

הורי חלוצי

בסוף מלחמת העולם הראשונה נשמעה בכל ערי פולין הבשורה על הצהרת בלפור. כל האנשים בעירה החלו להתוכח על הנושא במרץ בעד הציונות ונגדה.

לא עברו ימים רבים וגם בעירה נוסד ה"חלוץ" נערך טכס קצר בבית הכנסת בלילה, וכלם נשבעו שבועת אמונים לאגודה. היו אלה אך חברים מועטים, לאט לאט גדלה הרשימה. צריך היה לתת הכשרה לחברים, ונוסדה חות הכשרה בכספי העירה. ההתחלה היתה קשה אך בהתלהבות וברצון העז התגברו. כך זיבלו חלקה, חלקה ואף סוסה משלהם רכשו, סוסה זקנה שכוחותיה תשו מרב עמל. אף לאכל לא רצתה וכמה בושות גרמה היא לחברים שטיפלו בה בגלל מצבה. כיון שלמדריך סוס נהדר, ישו את הסוס והסוסה ל"צמד חמד" ושניהם משכו בעול העבודה.

הגיע זמן החריש. עבודה המצריכה ידע כח והקפדה. פעם כשאברהם עבד ועשה את התלם שלא כהלכה, כי האדמה היתה אדמת חמרת דביקה, והמחרשה קפצה כל רגע, באו ידידיו וחבריו ולגלגו לו. אם כך הם רוצים להביא את המשיח? כן! ענה אברהם. במחרשה, ולא על חמור לבן. חרשו, זבלו, שתלו, וזרעו וראו ברכה בעמלם. את היבולים שיוקו לאחיהם היהודים בעירה וכך רכשו להם ראשוני חלוצי ריפין את ההכשרה החקלאית לקראת עליה לארץ המולדת - ארץ ישראל.

מתוך למוד בספר "ריפין".

כרמלה שבתאי, כתה ח׳.

* * *

התנועה העברית ו"תרבות"

אף על פי שריפין היתה עירת שדה גלילית, שבינה לבין ערים גדולות לא נשמר כל קשר - היו בריפין מוסדות תרבות מפותחים.

היה חדרו המתוקן של פרנק, יהודי בעל אישיות מכובדה אשר החלבט רבות עד שהעדיף את ההברה הספרדית על האשכנזית. אחד מהשגיו היה למוד העברית.

חדרים מנוסח הישן נמצאו ברחוב בית-הכנסת (שול-גאס) בבית המדרש הסמוך לבית הכנסת למדו ילדי עניים והלמוד היה באידיש. היה גם חדר שנוהל ע"י גבאי בית הכנסת וכך ע"י השוחטים והקמשים.

נוסף לחדרים אלה היה גם חדרו של הרבי אליעזר יהודה גוטפלד שככן בבית "לינת צדק" אחרי מותו של רבי יהודה גוטפלד עבר החדר לאשתו רוזה, שלימדה בהצלחה רבה מאות תלמידים.

דרגה גבוהה יותר מהחדר הישן היה החדר בביתו הפרטי של הרבי המלמד שבו למדו הגבירים. סוג נוסף של חדר היה החדר המתוקן שבו היה החינוך דתי לאומי בארגון נשי המזרח והמקצועות החביבים ביותר על התלמידים היו תנ"ך וספרות עברית.

אורגנו גם הצגות חנוכיות וטיולים בסביבה בט"ו בשבט ובמאורעות לאומיים.

מתוך ספר למוד "ריפין"
מאת ש. מאירי
כתב מנחם קרפ כתה ח׳.

*   *   *

__ה ח ד ר__

ראיינו את טוביה כבירי
דורית פלר
חנה עלימה) כתה ז׳
משה גרומב ואלי מזרחי כתה ח׳.

חורף. בחוץ שלג וקר מאד. מה עושים ילדים קטנים בגיל שלוש בעת כזאת בחוץ? יוצאים הם בדרכם אל החדר. מסורת היא ללכת אל החדר מגיל 3. עוטפת האם את בנה הקט בסודר ומעיל גדול המגיע

מראש עד הקרסול ובידו כפפות חמות, וכך הולך הוא אל
החדר.

והחדר, חדר גדול, בצד שמאל שולחן ארוך וספסלים ארוכים
משני צידיו.

כיצד למדו?

בגיל 3 לימדו את האלף-בית. הרבי אומר אלף וכדי להמחיש נתן לדוגמא אדם שואב מים.

בחדר ישבו ילדים בגיל שונה. הקטנים לא ישבו במקום אחד, אלא התרוצצו בחדר והגדולים שהיו בגיל 6 היו חייבים לענות לשאלות הרבי ולא, ספגו מכות.

כשידעו את האלף-בית התחילו ללמד חומש בתום שבוע לימודים היו מעלים את הילד על כסא גבוה ועליו לומר הפרשה.

כל חצי שנה היה חופש (חופש סוכות, חופש פסח) שנקרא "הזמנים" ובין הזמנים היו עוברים מחדר לחדר חדר בוגר יותר או שונה. כאן ישבו ילדים בגילים שמונה-עשר ולמדו גמרא. היו פותחים "בבא מציעא" "שנים אוחזים בטלית".

* * *

רשמי ילדים מתוך שעורים

- - - "ריפין" היתה המלה הכתובה על ספר עטוף שחור לבן, העוטה עצב, בכוחו להעביר בתלמידים חרדת קודש, דממה.

המנהל החל קורא מתוך הספר על החדר שבעירה הקדושה, על התלמידים היושבים ולומדים תורה בחדר פנימה - ולעומתם בחוץ צועדים חילים.

הרעש הגובר והולך מבחוץ, והשקט של הלמוד - הדממה שמשתררת בחדר עם העיון בתורה.

קצב צעידה בחוץ, קצב נגינה חרישית מבפנים. עם סיום הקריאה מתוך הספר, שוחחנו על העירה, על החיים בה, על הלמוד בה. לעומת הלמוד בימינו. התנאים שעומדים לפנינו כיום. התלמיד בחדר נער רך

הלומד מקטנות תורה ימים שלמים, יושב באותו חדר עם נערים המבוגרים ממנו וצריך לדעת מה שיודעים חבריו.

החדר קטן מצד אחד, הילדים יושבים בצפיפות, לעומת הכתה של היום הגדולה והרחבה. אך מצד שני, מקנה המקום הקטן חמימות ליושבים בו.

התלמידים לומדים מפי רבם את התורה, הרב קשוח, אינו מתחשב, ולדעתו חייב כל תלמיד לדעת מה שלמד ומה שלא תפס - יתפוס ע"י מכות.

אך גם המכות שנתן הרבי היו מילוי פסוק מן התורה "חושך שבטו שונא בנו", המכות נתנו אם כן, מתוך רצון וכונה טובה.

למדו בחדר מתוך פחד, שהיום אינו.

ובכל זאת אנו יכולים להבחין בין השורות שבספר געגועים לאותם הימים. געגועים לאותה אוירה נעימה של למוד בתוך אוירת קודש.

הצלצול קרא לסיום השעור.

השעור תם, אבל ההרגשה, הידע של מה שהיה נותר בלבבנו.

דליה שכטר
כתה ח'

- - - - - - - -

"היום במקום שעור עברית רגיל, יהיה שעור על קהילת ריפין", אמרה המורה.

שקט שרר בכתה, כאשר המורה החלה לקרוא מתוך הספר על קהילת ריפין. היא קראה קטע, ספור על ילדים.

בעיני רוחי, הייתי כבר שם, בריפין. באותו חדר צר, כשהרגשת החפש מציקה לי, קומי, צאי מתוך חדר חשוך זה.

במהרה חזרתי לעולם המציאות. זה היה לפני המלחמה וצעדי החילים ששמעו הילדים, הם קלגסי האויב. האויב שהשמיד את ריפין, שהשמידו ששה מליוני יהודים חפים מפשע. האויבים האכזרים הללו, לבם לב אבן. חיות הם ולא בני אדם.

מדוע היה עליהם להשמיד כל כך הרבה המוני אנשים? במה חטאו היהודים ששמשו קרבן לתאותם השטנית? מה פשעם? האם כוח סבלם גדול יותר בגלל היותם יהודים? לכל השאלות האלו לא היה מי שיתן לי תשובה הן נשארו ללא מענה גם עתה.

המורה סיימה לקרוא את הספור. צלצול הפעמון נשמע.

כרמלה שבתאי, כתה ח׳.

- - - - - - - - - -

"בחדר מנורת נפט דולקת, והתלמידים כבר התכנסו לשעור. על הספסלים מסביב לשולחן משננים את הסוגיא ומתנועעים בקצב אחד בנגון בן דורות..."

לעיני רוחי הצטייר החדר. הילדים הקטנים היושבים בו ילדים שהיו רכים בשנים והיום מבוגרים מאתנו. מחשבה חלפה במוחי: אותו נער שלמד בחדר בתנאים של אז, אם יבקר בכתה של היום, מה תהיה תגובתו? כיצד יראה היום את הלמוד בתנאים המודרנים לעומת התנאים הקשים שהוא זוכר מילדותו?

וכאילו כתשובה לשאלה ששאלתי את עצמי נפתחה הדלת ואורחים נכנסו לכתה. המנהל שנכנס עמם הציגם בפנינו "אלה הם יוצאי ריפין באו לבקר בבית ספרנו שאמץ את קהילתם ומעונינים לשמע ולראות כיצד אתם לומדים וחיים את הקהילה"

האורחים ישבו והמורה המשיכה בשעור.

יחד אתנו. סכמה על הלוח את ההבדלים בן החדר של אז לבין ביה"ס היום. ההבדלים במקום הלמוד: בבית הרב לעומת בנין הנבנה במיוחד לתכלית זו. חדר קטן וצר לעומת חדר מרווח בעל חלונות ו מ ק ו ש ט ב ע צ י צ י ם. הרב הקפדן עם השוט בידו לעומת חבר מורים של היום.

במשך זמן ההשואה התבוננתי בפני האורחים וקויתי בכל לבי שלא יצאו מהכתה לפני שיוסיפו מזכרונותיהם.

ואכן, אחד האורחים בקש את רשות הדבור, וספר דברים נוספים על החדר.

הוא הודה בכך, שהרבי היה אדם, שלא למד הרבה ולא סיים סמינר כפי, שעושה זאת מורה כיום. ובכל זאת ציין שהם חייבים הרבה לאותו רבי, שלא פעם ספגו מכות נאמנות מידו. הוא ציין את הדבקות, מסירות והתמדה בהם למדו את התורה.

אמנם החדר היה צר אך חמים ורבים "נשרפו" באותו חום שהעניק החדר. ובטוי לכך - פעולתם הציונית של הילדים הקטנים כשהתבגרו.

ואכן, אנשים גדולים קמו לעם ישראל מאותם חדרים קטנים...

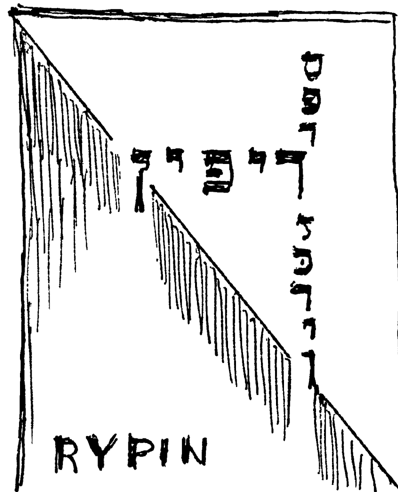
לאחר צאת האורחים מהכתה המשיכה אוירת החגיגיות ולא פגה.

אותו שעור וחוית בקור האורחים ישאר חרות בלבי לשנים.

דורית פלר

כתה ז'.

המנהל נכנס לכתה. בידו ספר עב כרס עטוף עטיפה שחורה ובאותיות׳ לבנות מודפס "ריפין".

התרגשנו. הנה ילמדנו מנהלנו פרק ראשון מתוך העירה שבית ספרינו אמץ. העירה "ריפין".

שקט שרר בכתה. ציפיה למנהל שיפתח את פיו. בקול חרישי פתח המנהל ואמר: "אני מחזיק בידי את ספר קהילת ריפין שנחרבה ע"י הצורר הנאצי ימח שמו לעד". המנהל קרא קטע מתוך הספר ולאט לאט נכנסנו לתוך האוירה של החדר בריפין.

במשך כל זמן קריאתו לא העזתי לזוז. ישבתי כשעיני מביטות במנהל, ופי פעור לשמע דבריו.

המנהל שאל אותנו שאלות כדי להכניסנו יותר ויותר לאוירת החדר, אף ספר לנו זכרונות מתוך חייו, שהרי הוא עצמו יליד העירה, ריפין.

ישבנו רתוקים לכסאותינו.

נשמע צלצול. השעור נגמר, אך לעולם לא אשכח את שעורנו הראשון על ריפין.

משה גרומב
כתה ח׳.

שבת נוסח ריפין

(מתוך למוד בספר ריפין)

כיצד מבלים אנשים את השבת בימנו? אחד ישן, אחד מטיל, מבקרים אצל שכנים חברים...

האם קיימת אוירה קדושה של שבת? כמעט ולא, החשוב עבורנו בשבת היא - מנוחה מהעבודה מהלימודים.

ו ב ר י פ י ן?

ערב שבת והאוירה כבר שונה. אחרת מיתר ימי השבוע אוירה של התקדשות והכנות לקראת השבת. אנשים ממהרים לסגור את חנויותיהם והנשים - לסיים קניותיהן ולסדר בתיהם כשהכל מוכן הולכים למקוה להטהר.

הילדים והמבוגרים כאחד לובשים בגדי חג. לכבוד שבת אוירת חג, גם בשמש השוקעת בדמדומי השבת, מבחינים בה צבעים וגוונים רבים שבערב אחר לא רואים אותם; צהוב, אדמדם, סגול שלל של צבעים.

אחרי התפילה חוזרים האבות והבנים מבית הכנסת משוחחים על עניני דיומא. בבית מצפה להם האם, מפה צחורה והשולחן ערוך ומוכן לסעודה. נרות, יין, וחלות. ראש המשפחה יושב בראש ומקדש על היין, אמא מגישה את המאכלים, הבנים שרים שירי שבת והאוירה נעימה כל כך עד שאין חשק ללכת לישון... וממשיכים בשירה עד חצות...

יום שבת בריפין היה יום קדוש יום. שכולו עטוף דממת קודש והגיגיות. כדאי לנו ללמוד ולהפוך שבתות "חול" שלנו לשבת "קודש" נוסח ריפין.

זיוה גנץ
כתה ז'.

יום השישי בריפין הוא יום השוק הגדול,
ביום זה מוצאים רוכלים חנונים וסוחרים למיניהם את פרנסתם
החנונים עומדים לפני הדוכנים ומכריזים על סחורותיהם. וקולם נשמע
מרחוק,מכל קצווי העירה באים גברים נשים וטף לקנות את צרכי
השבת. אחרי קנית המצרכים, הולכים כולם למקוה.

החנוונים כבר מתכוננים לסגור את דלתות חנויותיהם פה ושם
מתקשה חנוני בהגפת תריסי חנותו, ואז בא לקראתו ר' נחום ליבוש.
הוא פוסע בצעדים פזיזים, מהירים מחנות אחת לשניה. נוזף בחנונים
על שלא סגרו עדין את החנות, עוזר למפגרים, מצוה עושה הוא בזאת.

השמש נטתה לערוב, ותוך כדי פרידה, הפיצה צבעים שונים ויפים
על פני חלונות העירה. וקשה על העט לתאר מה יפה תמונה זו.

שבת ירדה. האנשים הולכים לבית הכנסת להתפלל. טרם נגמרה
התפילה, ממהר ר' נחום ליבוש לחלק את האורחים לשבת. אין הוא
עוזב את השער עד שאחרון האורחים ילקח לסעודת ליל השבת, וליום
השבת נשארים מתי מספר בבית הכנסת. חסידים המתמהמים לשיחות רעים
או לעיון בספר. יחידים הנשארים לשוחח על פלאי עולם הבריאה.

אחרון הנשארים - רבי מנדל גריספן "הרבי המופלא והמופלג",
הוא נשאר להתעמק בספר הזוהר. שקט, אין מפריעים עתה, ונדמה לו,
כאילו רואה הוא את מלאכי השרת העומדים סביב לו, אותם מלאכים
שהאדם יוצרם על ידי מעשיו במשך כל ימות השבוע - אכן, רק אדם
טהור, נקי יכול לצפות להתגלות מלאכי השרת. בידו לקרבם או
לרחקם.

ור' מנחם מנדל שיכול לשמש כסמל לאדם הנקי והטהור מרחף
בעולמות עליונים עולם המסתורין שאחד מבטוייו עלי אדמות היא
השבת.

שבת טוב! שלום עליכם! גם ר׳ מנחם חזר כבר לביתו ויושב ליד שלחן ערוך לסועדת השבת. הוא מקדש על היין האם המקושטת בעדיים מביאה מטעמים. הילדים יושבים חגיגיים אור בבית ונעים בבית, ערב שבת!

חנה עלימה
כתה ז׳.

ה ח ו ר ב ן

ה פ ח ד

לגיטו בא הפחד החדש והאיום:
המגפה אשר פשתה בינינו,
המות הקוצר בחרמשו יום-יום
גדולים וגם קטנים ואין מפלט ממנו.

לב האבות הולם בחרדה.
האם כבשה פניה בידיה -
יד טיפוס נוראה חונקת את ילדה,
גוזל המות חיש את ילדיה.

אני עוד חיה, דופק לבי עדיין,
אך חברתי כבר בעולם אחר.
אולי גם טוב יותר למות. מאין
אדע עכשיו מה טוב מה רע יותר?

לא, לא אלי! - אנחנו עוד רוצים לחיות,
אל תדלל כל-כך את שורותינו.
אנחנו עוד צריכים עולם אחר לבנות,
יפה וטוב יותר - רבה עוד מלאכתנו.

אוה פיקובה, בת י"ב מנימבורג

מתוך הספר

"אין פרפרים פה"

ח ו ר ב ן   ר י פ י ן

..."בצעדי ענק הננו מתקרבים למצבה של היהדות הגרמנית גורלינו מר פי מאה." דברים אלה השאירו עלי רושם לאחר קוראי את המכתב תחת הכותרת 12.3.36 שכתב מרדכי דובנו. מכתב זה תאר את תחילת הפרעות ביהודים בריפין ובפולין כולה. האנטישמיות ששררה בפולין בכל פינה. היהודים הוכו מכות רצח ברחובות על לא עוול בכפם.

מרדכי דובינו תאר את האנטישמיות כלפי היהודים אף על פי שהיהודים היו עשירים מכלל תושבי פולין חיו עתה חיים של עוני מחסור ורעב.

המיעוט בריפין היו דווקא הגויים.

הפרעות ביהודים גברו ולא פלא שמרדכי דובינו מסיים את מכתבו במלים אלה:

"העיקר הוא לברוח מפולין".

אבי טנצמן
כתה ז'.

ראשית השואה

כשנכנסו הגרמנים לריפין היו להם כמה מטרות.

מטרה אחת היתה לאסור את נכבדי העירה והטילו קונטריבוציה בסך כל 50.000 זהוב. נתכנס ועד הקהילה בראשותם של יצחק בוכמן אליהו אטליבובסקי משה בורנשטין ועוד עשו חשבון ושקלו מי עשיר ומי אביון וכך אספו בצורת מזומנים וסחורות את הנדרש.

היו יהודים אסירים אך הם שוחררו. אולם האוירה בעיר נעשתה משעה לשעה יותר מתוחה. בעלי החנויות סגרו את עסקיהם. ברחובות החלו תופסים יהודים לעבודה והרחובות התרוקנו מיהודים.

לא עבר שבוע וכבר היו מודעות על הקירות במודעות היה כתוב שעל כל היהודים להתייצב בשעה 8 בבוקר על המגרש של הגמנסיה העירונית...

... יצא הקצין של ה-ס.ס. ופקד עליהם בצריחות. חייל זה היה חולף כסערה בין הטורים מושך בזקנים מחזיר בבעיטה בטן שבלטה. . או שהיה מכה בחוטמי האנשים. "ישר כפלס מים תעמדו אצלי" חייל זה היה מסתייע במגף במגלב ובהזבה. הוא היה פוקד ליפול ארצה ואם נמצא שהרגלים שוברות את הקו היה בועט ודורש ברגליו. הארוכים היו צריכים להתכווץ והקצרים להתמתח. כדי שהשורה תהיה ישרה. מסדר מעין זה התקיים יום יום.

ד"ר פערסטער הגאולייטר של מחוז דנציג שריפין צורפה אליו היה מוציא גזרות קשות על היהודים.

כשגרמני עבר ברחוב חייב היהודי לאחוז את כובעו מול ראשו ששה מטרים לפני שהוא רואה את הגרמני או חייב לרדת מן המדרכה ברגע שגרמני עובר בה היו גם גזרות מעין אלה. אסור ליהודים להחזיק יותר מ-500 זהוב בביה ואת היתר עליו להכניס לבנק הגרמני. ולמחרת עברו חיילי ה-ס.ס. בבתי היהודים ובדקו אם הפקודה בוצעה.

ליאורה שורץ, ח׳

חורבן בית הכנסת

מטרת כניסתם של הגרמנים שבראשם עמדו קלגסי היטלר לעירה ריפין היתה לטהר אותה מיהודים, להשמיד ולהרוס את בית הכנסת. נוסף לכך היתה מטרתם להערים על כולם: להחתים את היהודים שהם עצמם שרפו את בית הכנסת.

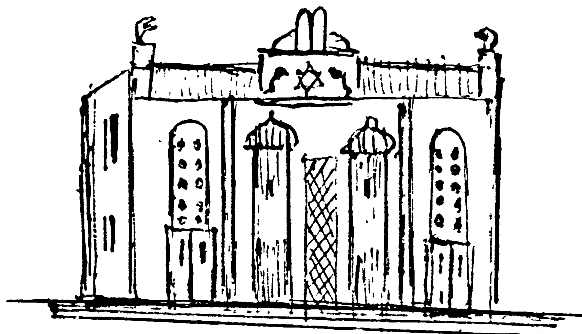
מטרתם הושגה.

בחול המועד סוכות התחילו לפנות את הבתים הגובלים בבית הכנסת מדיירים. את עבודת ההכנה לשריפה בצעו היהודים עצמם. הם הביאו למקום חביות חומר שריפה, כמו כן הוצב משמר סביב שמנע בעד סקרנים להסתכל בחלונות הפונים אל המקום.

היה זה בליל שמחת תורה עם רדת היום. איש לא היה ברחוב אף אחד לא העז להוציא את חוטמו החוצה. היה ערב אחד ללא ירח. לפתע בקעו קולות נפץ אחרי שריפה, עמודי אש תמרות עשן נראו כשהם מתמרים השמימה. הכל ידעו שבית הכנסת עולה באש.

בפעם האחרונה נגשנו להציץ מבעד האשנב הקטן. הלהבות והלשונות לכחו את הגג והקירות סביב. הבנין התחיל מתמוטט, ובלב כרסם כאב, ועצבות פשטה בו.

בית הכנסת הגדול והמפואר, על שתי קומותיו חלונותיו הגדולים והארוכים, קבועים לכל אורכו של הבנין ושופעים אור ואויר למכביר.

בית הכנסת בריפין היה בנין לתפארת מבחוץ כמו מבפנים.

ליאורה שורץ
כתה ז׳.

ל ז כ ר   נ ע ד ר י ם

אנשי עמל ומגשימי עבודה מבני עירנו
שנפטרו תוך שנה זו.

ליפקה שלמה איש עבודה ויצירה, קיפח חייו בעת עבודתו,
והוא בשנותיו הרעננות.

גלנס יצחק (נכדו של ר' גלנס) כרע ונפל בעת מלוי תפקידו
בעבודה. והוא בדמי ימיו.

דזלדובסקי אהרן עובד בכיר במשרד מבקר המדינה. חלה ולא
שב לאיתנו. והוא במיטב שנותיו.

ת. נ. צ. ב. ה.

ארגון יוצאי ריפין בישראל
מביע צער ותנחומים
למשפחות השכולות

ז כ ו ר

זכר את שואת ישראל, זכר את האבדן ואת המרי,
והיו לך לאות וללקח לשנות דור ודור.

ונלוה הזכרון הזה אליך תמיד - בלכתך בדרך
ובשכבך ובקומך:

וארשת לך לעולם זכר אחים אשר אינם עוד;
ובא הזכר בבשרך, בדמך ובעצמותיך:

חרק שניך וזכר: באכלך את לחמך - זכר:
בשתותך את מימיך - זכר: שיר כי תשמע - זכר:
וביום חג ומועד - זכור תזכר!

ובית כי תבנה והשארת בו פרץ למען יהיה חרבן
בית ישראל לנגדך תמיד:

ושדה כי תחרש והקימות בו גל אבנים - גלעד לאחים
אשר לא באו לקבל ישראל:

ולחפה כי תוביל את בניך והעלית על ראש שמחתך
את זכר הבנים אשר לחפה לא עוד יובלו:

והיו לאחד: החי והמת, החלל והשריד, אשר הלכו
ואינם - ואשר נשארו לפלטה:

שמע, איש ישראל, לקול הקורא אליך ממעמקים:
אל דמי לך, אל דמי!

(מתוך הספר "ירושלים דליטא במרי ובשואה"
מאת - ד"ר מ. דבורז'צקי).

בסיום החוברת ברצוני להודות לכם תלמידי כתות ז׳ ח׳ והמורות נחמה קנסטר, צפרירה מוזר ורוחמה קציר על העבודה הרבה והפוריה שהשקעתם בהנצחת הקהילה ריפין שנחרבה בשואה.

יבואו על הברכה והתודה :
ועד ארגון יוצאי ריפין וחבר הועדה המרכזית ליד ושם מר דב אלוני.

תודה חמה לכלכם !

ש. מאירי
מנהל ביה"ס

כ"ז בניסן תשכ"ו

עם חתימת החוברת נודע לנו שבריפין נשאר
לפליטה ספר תורה.

אנו מציעים בשתוף פעולה עם הרבנות
וועד יוצאי ריפין להעלות את ספר התורה
לזכרון עד להנצחה ולזכר הקדושים.

חברת התלמידים
של ביה"ס והנהלתו.

*   *
*

*PXV
(Rypin)
1966

